

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ**

**ОЛИЙ ТАЪЛИМ ТИЗИМИ ПЕДАГОГ ВА РАЎБАР КАДРЛАРИНИ
ҚАЙТА ТАЙЁРЛАШ ВА УЛАРНИНГ МАЛАКАСИНИ ОШИРИШНИ
ТАШКИЛ ЭТИШ БОШ ИЛМИЙ - МЕТОДИК МАРКАЗИ**

**ЎЗБЕКИСТОН ДАВЛАТ САНЪАТ ВА МАДАНИЯТ ИНСТИТУТИ
ЎЗУРИДАГИ ПЕДАГОГ КАДРЛАРИНИ ҚАЙТА ТАЙЁРЛАШ
ВА УЛАРНИНГ МАЛАКАСИНИ ОШИРИШ ТАРМОҚ МАРКАЗИ**

“РАНГТАСВИР” ЙЎНАЛИШИ

**“РАНГТАСВИРДА ИЛГОР ТЕНДЕНЦИЯЛАР ВА
ЁНДАШУВЛАР”
МОДУЛИ БЎЙИЧА**

Ў Қ У В – У С Л У Б И Й М А Ж М У А

Тошкент 2019

Модулнинг ўқув-услубий мажмуаси Олий ва ўрта махсус, касб-хунар таълими ўқув-методик бирлашмалари фаолиятини Мувофиқлаштирувчи кенгашининг 2019 йил 18 октябрдаги 5 – сонли баённомаси билан маъқулланган ўқув дастури ва ўқув режасига мувофиқ ишлаб чиқилган.

Тузувчилар: К.Беҳзод номидаги МРДИ “Маҳобатли рангтасвир”
кафедраси профессори
Худайберганов Рустам Адамбаевич

Такризчилар: К.Беҳзод номидаги МРДИ “Маҳобатли рангтасвир”
кафедраси профессори
Бекмиров Чори Джумаевич

Ўқув-услубий мажмуа Ўзбекистон давлат санъат ва маданият институти
Кенгашининг 2019 йил _____даги ____ - сонли қарори билан нашрга
тавсия қилинган.

МУНДАРИЖА

I. ИШЧИ ДАСТУР.....	4
II. МОДУЛНИ ЎҚИТИШДА ФОЙДАЛАНИЛАДИГАН ИНТРЕФАОЛ ТАЪЛИМ МЕТОДЛАРИ.....	9
III. НАЗАРИЙ МАТЕРИАЛЛАР.....	17
IV. АМАЛИЙ МАШҒУЛОТ МАТЕРИАЛЛАРИ.....	31
V. КЕЙСЛАР БАНКИ	37
VI. МУСТАҚИЛ ТАЪЛИМ МАВЗУЛАРИ.....	43
VII. ГЛОССАРИЙ.....	44
VIII. АДАБИЁТЛАР РЎЙХАТИ	71

I. ИШЧИ ДАСТУР

Кириш

Дастур Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2015 йил 12 июндаги “Олий таълим муассасаларининг раҳбар ва педагог кадрларини қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш тизимини янада такомиллаштириш чоратadbирлари тўғрисида”ги ПФ-4732-сонли, 2017 йил 7 февралдаги “Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича Ҳаракатлар стратегияси тўғрисида”ги ПФ-4947-сонли, 2019 йил 27 августдаги “Олий таълим муассасалари раҳбар ва педагог кадрларининг узлуксиз малакасини ошириш тизимини жорий этиш тўғрисида”ги ПФ-5789-сонли Фармонлари, шунингдек 2017 йил 20 апрелдаги “Олий таълим тизимини янада ривожлантириш чоратadbирлари тўғрисида”ги ПҚ–2909-сонли Қарорида белгиланган устувор вазифалар мазмунидан келиб чиққан ҳолда тузилган бўлиб, у олий таълим муассасалари педагог кадрларининг касб маҳорати ҳамда инновацион компетентлигини ривожлантириш, соҳага оид илғор хорижий тажрибалар, янги билим ва малакаларни ўзлаштириш, шунингдек амалиётга жорий этиш кўникмаларини такомиллаштиришни мақсад қилади.

Дастур мазмуни олий таълимнинг норматив-ҳуқуқий асослари ва қонунчилик нормалари, илғор таълим технологиялари ва педагогик маҳорат, таълим жараёнларида ахборот-коммуникация технологияларини қўллаш, амалий хорижий тил, тизимли таҳлил ва қарор қабул қилиш асослари, махсус фанлар негизида илмий ва амалий тадқиқотлар, технологик тараққиёт ва ўқув жараёнини ташкил этишнинг замонавий услублари бўйича сўнгги ютуқлар, педагогнинг касбий компетентлиги ва креативлиги, глобал Интернет тармоғи, мультимедиа тизимлари ва масофадан ўқитиш усулларини ўзлаштириш бўйича янги билим, кўникма ва малакаларини шакллантиришни назарда тутди.

Дастур доирасида берилаётган мавзулар таълим соҳаси бўйича педагог кадрларни қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш мазмуни, сифати ва уларнинг тайёргарлигига қўйиладиган умумий малака талаблари ва ўқув режалари асосида шакллантирилган бўлиб, бу орқали олий таълим муассасалари педагог кадрларининг соҳага оид замонавий таълим ва инновация технологиялари, илғор хорижий тажрибалардан самарали фойдаланиш, ахборот-коммуникация технологияларини ўқув жараёнига кенг татбиқ этиш, чет тилларини интенсив ўзлаштириш даражасини ошириш ҳисобига уларнинг касб маҳоратини, илмий фаолиятини мунтазам юксалтириш, олий таълим муассасаларида ўқув-тарбия жараёнларини ташкил этиш ва бошқаришни тизимли таҳлил қилиш, шунингдек, педагогик

вазиятларда оптимал қарорлар қабул қилиш билан боғлиқ компетенцияларга эга бўлишлари таъминланади.

Қайта тайёрлаш ва малака ошириш йўналишининг ўзига хос хусусиятлари ҳамда долзарб масалаларидан келиб чиққан ҳолда дастурда тингловчиларнинг махсус фанлар доирасидаги билим, кўникма, малака ҳамда компетенцияларига қўйиладиган талаблар такомиллаштирилиши мумкин.

Қайта тайёрлаш ва малака ошириш курсининг ўқув дастури қуйидаги модуллар мазмунини ўз ичига қамраб олади.

Модулнинг мақсади ва вазифалари

Олий таълим муассасалари педагог кадрларни қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш курсининг **мақсади** педагог кадрларнинг ўқув-тарбиявий жараёнларни юксак илмий-методик даражада таъминлашлари учун зарур бўладиган касбий билим, кўникма ва малакаларини мунтазам янгилаш, малака талаблари, ўқув режа ва дастурлари асосида уларнинг касбий компетентлиги ва педагогик маҳоратини доимий ривожланишини таъминлашдан иборат.

Курснинг **вазифаларига** қуйидагилар киради:

“Рангтасвир (турлари бўйича)” йўналишида педагог кадрларнинг касбий билим, кўникма, малакаларини узлуксиз янгилаш ва ривожлантириш механизмларини яратиш;

- замонавий талабларга мос ҳолда олий таълимнинг сифатини таъминлаш учун зарур бўлган педагогларнинг касбий компетентлик даражасини ошириш;

- педагог кадрлар томонидан замонавий ахборот-коммуникация технологиялари ва хорижий тилларни самарали ўзлаштирилишини таъминлаш;

- махсус фанлар соҳасидаги ўқитишнинг инновацион технологиялари ва илғор хорижий тажрибаларни ўзлаштириш;

- “Рангтасвир (турлари бўйича)” йўналишида ўқув жараёнини фан ва ишлаб чиқариш билан самарали интеграциясини таъминлашга қаратилган фаолиятни ташкил этиш.

Курс якунида тингловчиларнинг билим, кўникма ва малакалари ҳамда компетентлигига қўйиладиган талаблар:

Олий таълимнинг норматив-ҳуқуқий асослари”, “Илғор таълим технологиялари ва педагогик маҳорат”, “Таълим жараёнида ахборот-

коммуникация технологияларини қўллаш”, “Амалий хорижий тил”, “Тизимли таҳлил ва қарор қабул қилиш асослари” модуллари бўйича тингловчиларнинг билим, кўникма ва малакаларига қўйиладиган талабалар тегишли таълим соҳаси бўйича педагог кадрларни қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш мазмуни, сифати ва уларнинг тайёргарлиги ҳамда компетентлигига қўйиладиган умумий малака талаблари билан белгиланади.

Махсус фанлар бўйича тингловчилар қуйидаги билим, кўникма, малака ҳамда компетенцияларга эга бўлишлари талаб этилади:

Тингловчи:

- рангтасвир санъатнинг асосий турлари, йўналишлари ва оқимларини;
- рангтасвир санъатида асрлар мобайнида шаклланган анъаналарни;
- рангтасвир санъатида эришилган янги ижодий натижалар, яратилган махсус адабиётларни;
- рангтасвирда турли мактаблар намояндаларини;
- рангтасвир фанларини ўқитишдаги илғор хорижий тажрибаларни;
- республика ва хорижда тасвирий санъат соҳаларидаги илмий тадқиқотларни;
- тасвирий санъат эволюциясини;
- рангтасвир санъат таълими соҳасидаги новаторлик ва анъанавийликни;
- рангтасвир санъатида композицион ечим масалаларини;
- рангтасвирда илғор тенденциялар ва ёндашувларни;
- санъат асарларини бадиий ҳис қилиш психологиясини;
- рангтасвир кўринишларини;
- тасвирий санъат соҳасидаги долзарб масалаларни **билиши** лозим.

Тингловчи:

- чизматасвирда инсон қиёфасининг мураккаб тасвирини ифодалаш;
- тасвирий санъатда асрлар мобайнида шаклланган услубий анъаналарга риоя этиш ва улардан фойдаланиш;
- рангтасвирда композицион ечим масалаларини ёритиш;
- рангтасвир санъат фанларидаги ўзгаришлар ва уларнинг ижобий натижаларини педагогик фаолиятга тадбиқ этиш;
- рангтасвир санъатда асрлар мобайнида шаклланган анъаналарга риоя этиш ва улардан фойдаланиш;
- рангтасвир санъат бўйича янги электрон ўқув адабиётларни яратиш ва улардан фойдаланиш;

- рангтасвир санъат йўналиши бўйича хорижий тилдаги манбалардан фойдалана олиш;

- рангтасвир санъатда таниқли маҳаллий ва хорижий ижодкорларнинг асарларини таҳлил эта олиш **кўникмаларига** эга бўлиши лозим.

Тингловчи:

- ижодий йўналиш ва оқимлардаги асосий услубларни амалда қўллаш;
- рангтасвир соҳасида мумтоз ва замонавий усулларда композиция ишлаш;

- рангтасвирда ижодий жараёнлар, замонавий технологиялар ва инновацияларни қўллаш;

- рангтасвир санъатига оид асарларни замонавий усулларда ишлаш;

- рангтасвир таълимида жаҳон тажрибасидан самарали фойдаланиш;

- **чизматасвирда умумий яхлитлигига эришиш малакаларига эга бўлиши зарур.**

Тингловчи:

- рангтасвир санъатида янги композицион ғоялар устида ишлаш;

- рангтасвирда ижодий тафаккур юритиш ва бадий талқин этиш;

- рангтасвирнинг эстетик жиҳатлари ва бадий дидни ривожлантириш;

- йўналиш ва оқимлардаги (классик-модерн) услубларини ижодий ривожлантириш **компетенцияларига** эга бўлиши лозим.

Модулни ташкил этиш ва ўтказиш бўйича тавсиялар

“Рангтасвирда илғор тенденциялар ва ёндашувлар” курси маъруза ва амалий машғулот, кўчма машғулот ҳамда мустақил таълим шаклида олиб борилади.

Курсни ўқитиш жараёнида таълимнинг замонавий методлари, педагогик технологиялар ва ахборот - коммуникация технологиялари қўлланилиши назарда тутилган:

- маъруза дарсларида замонавий компьютер технологиялари ёрдамида презентацион ва электрон-дидактик технологиялардан;

- ўтказиладиган амалий машғулотларда техник воситалардан, тест сўровлари, ақлий хужум, гуруҳли фикрлаш, кичик гуруҳлар билан ишлаш, бирор бир асарни тасвирлаш каби усулларини қўллаш назарда тутилади.

- кўчма машғулотда Ўзбекистон Давлат санъат музейи, Амалий санъат музейи, Бадий академия кўرғазмалар зали, Замонавий санъат галереяга ташриф буюрилади ва бирор бир асар танланади. Танланган асарлар машғулотлар сўнгида таҳлил қилинади.

Модулнинг ўқув режадаги бошқа модуллар билан боғлиқлиги ва узвийлиги

“Рангтасвирда илғор тенденциялар ва ёндашувлар” модули мазмуни ўқув режадаги “Арт маркетинг”, “Шакл тасвири психологияси ва идрок қилиш назарияси” ўқув модуллари билан узвий боғланган ҳолда педагогларнинг касбий педагогик тайёргарлик даражасини орттиришга хизмат қилади

Модулнинг олий таълимдаги ўрни

Модулни ўзлаштириш орқали тингловчилар: тасвирий санъатнинг йўналишлари, тасвирий санъатда анъанавийлик, тасвирий санъатда замонавийлик, композиция турлари, рангтасвир жанрларида композиция бадиийлиги ва таъсирчанлиги, тасвирий санъатда композиция турлари, тасвирий санъатда икки ўлчамлилик, рангтасвир композициясида тафаккур юритиш ва бадиий талқин эта олиш, композицияда ғоявийлик, тасвирий санъатда рамзийлик, рангтасвирда мавзу талқини, тасвирий санъатда янги композицион ғоялар устида ишлаш, ижодий тафаккур юритиш ва бадиий талқин этиш, тасвирий санъатнинг эстетик жиҳатлари ва бадиий дидни ривожлантириш, йўналиш ва оқимлардаги (классик-модерн) услубларини ижодий ривожлантиришга доир касбий **компетенцияларига** эга бўладилар.

Модул бўйича соатлар тақсимооти

№	Модул мавзулари	Тингловчининг ўқув юкلامаси, соат				
		Ҳаммаси	Аудитория ўқув юкلامаси			
			Жами	жумладан		
				Назарий машғулот	Амалий машғулот	Кўчма машғулот
1.	Тасвирий санъатнинг ўзига хослиги.	2	2			2
2.	Тасвирий санъатда рангтасвирнинг ривожланиш босқичлари.	2	2	2		
3.	Рангтасвирнинг турли кўринишларида психологик таъсирчанлик ва бадиийлик.	4	4		4	

4.	Рангтасвирда иждодий тафаккур юрита олиш ва таҳлил этиш. Тасвирий санъатда дастгоҳли рангтасвир композицияси орқали иждодий тафаккур юрита олиш.	8	8	2	4	2
Жами: 30		16	16	4	8	4

НАЗАРИЙ МАШҒУЛОТЛАР МАЗМУНИ

1-мавзу: Тасвирий санъатда рангтасвирнинг ривожланиш босқичлари.

Рангтасвирда анъанавий ва замонавий услублар. Рангтасвирда оқим ва жанрлар. Рангтасвирнинг эстетик жиҳатлари ва бадиий ривожланиши.

2-мавзу: Рангтасвирда иждодий тафаккур юрита олиш ва таҳлил этиш. Тасвирий санъатда дастгоҳли рангтасвир композицияси орқали иждодий тафаккур юрита олиш.

Рангтасвирнинг иждодий услублар. Рангтасвир композициясида фикр ва ғоя. Рангтасвир асарини ўқиш ва талқин қилиш.

Таянч иборалар: *Тутанхамон мақбараси, Буюк Александр ва унинг триумфи ёки Мартин Лютер, Медузанинг хотиржамлиги, Пьерронинг маъюс кўриниши Ласко горида “Авиньонские девицы” картинаси.*

АМАЛИЙ МАШҒУЛОТ МАЗМУНИ

1-амалий машғулот: Рангтасвир санъатнинг турли кўринишларида психологик таъсирчанлик ва бадиийлик.

Шакл ва қиёфаларда ранглар уйғунлигини яратиш. Рангтасвирда образ ва колорит ечими. Бадиий асарда ғоя ва фикр ечими. Махсус хона, рангтасвир ашёлари, мальберт, ҳар хил шакллар ва қиёфалар керак бўлади

2-амалий машғулот: Рангтасвир санъатда иждодий тафаккур юрита олиш ва бадиий талқин эта олиш.

Рангтасвир санъатда бадиийни асарни ғоявий таҳлил қилиш. Рангтасвир композициясида фикр ва ғоя ечими. Компютер хонаси, слайдлар, графика, фото альбомларда кўрсатилади ва таҳлил қилинади.

Кўчма машғулот.

Ўзбекистон Давлат санъат музейи, Бадий академия кўрғазмалар зали, Замонавий санъат галереяга ташриф буюриш ва бирор бир асар таҳлил учун танланади. Танланган асарлар машғулотлар сўнгида таҳлил қилинади.

ЎҚИТИШ ШАКЛЛАРИ

Мазкур модул бўйича қуйидаги ўқитиш шаклларидан фойдаланилади:

- маърузалар, амалий машғулотлар (маълумотлар ва технологияларни англаб олиш, ақлий қизиқишни ривожлантириш, назарий билимларни мустаҳкамлаш);

- давра суҳбатлари (кўрилаётган лойиҳа ечимлари бўйича таклиф бериш қобилиятини ошириш, эшитиш, идрок қилиш ва мантиқий хулосалар чиқариш);

- баҳс ва мунозаралар (лоyiҳалар ечими бўйича далиллар ва асосли аргументларни тақдим қилиш, эшитиш ва муаммолар ечимини топиш қобилиятини ривожлантириш).

II. МОДУЛНИ ЎҚИТИШДА ФОЙДАЛАНИЛАДИГАН ИНТРЕФАОЛ ТАЪЛИМ МЕТОДЛАРИ.

“Ақлий ҳужум” методи

Ақлий ҳужум усули

Ақлий ҳужум (брейнстроминг - ақллар тўзони) – амалий ёки илмий муаммолар ечиш ғоясини жавобий юзага келтириш.

Ақлий ҳужум ва масалани ечиш босқичлари

1. Мустақил фикрланг хаёлингизга келган барча ғоя, фикрларни қоғозга ёзинг.
2. Барча ғоя ва фикрларни ёзинг, агар улар такрорланаётган бўлса, махсус белги қўйинг.
3. Ғояларни баҳоланг.
4. Энг мақбул ғоя гуруҳ ғояси сифатида шакллантиради.
5. Барча ёзилган ғоялар гуруҳ муаммосини ечиш

“SWOT-таҳлил” методи.

Методнинг мақсади: мавжуд назарий билимлар ва амалий тажрибаларни таҳлил қилиш, таққослаш орқали муаммони ҳал этиш йўллари топишга, билимларни мустаҳкамлаш, такрорлаш, баҳолашга, мустақил, танқидий фикрлашни, ностандарт тафаккурни шакллантиришга хизмат қилади.

S – (strength)

- кучли томонлари

W – (weakness)

- заиф, кучсиз томонлари

O – (opportunity)

- имкониятлари

T – (threat)

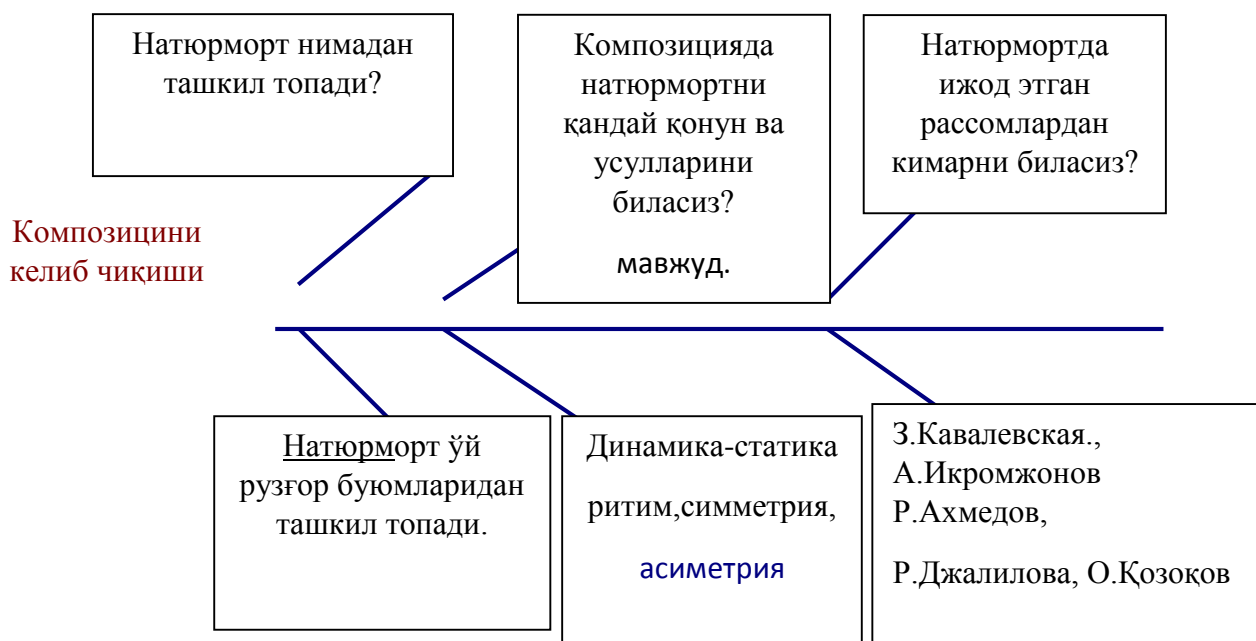
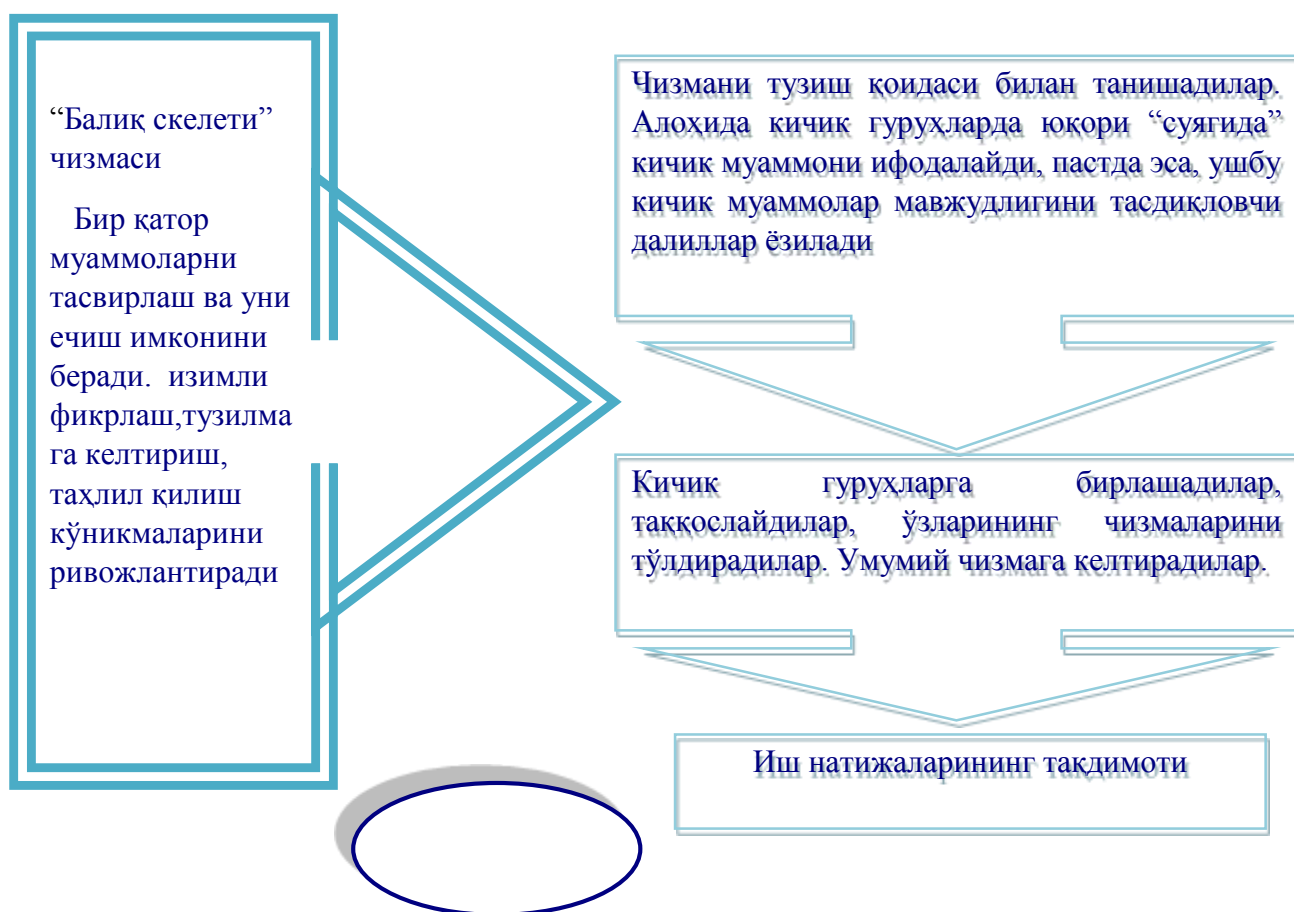
- тўсиқлар

Намуна: Рассом ижодкорлар учун SWOT таҳлилини ушбу жадвалга туширинг.

S	Рассом ким ? Бадий асар яратувчи.	Рассом бу тинмай изланувчи ижодкор инсон
W	Умумбашарий аҳамиятга эга бўлган рассомлар.	Замонавий йуналишда ижод этаётган таниқли рассом А.Нуридинов асарларида севги, оила, садоқатлик, тарбия ва жамиятдаги фалсафий тамойиллар асосида ижод этаётган ижодкорлардандир
O	Рассомлар чизиқлар, шакллар, ранглар, тасвирий санъат воситалари ёрдамида бадий образли асар ярата оладиган инсонлар. (ички)	Улар тасвирий санъат воситалардан, чизиқлар, шакллар, тасвирий санъат воситалари билан тасвир орқали ўз ғоясини, фикрини баён эта оладилар.
T	Тўсиқлар (ташқи)	Рассомларга эркинлик бўлмаса чизиқлар, шакллар, тасвирий санъат воситалари билан ўз асарларида тасвир орқали баён эта олмайдилар.

“Балиқ скелети”

Натюрморт композициясини “Балиқ скелети” чизмаси Бир қатор муаммоларни тасвирлаш ва уни ечиш имконини беради. Тизимли фикрлаш, тузилмага келтириш, таҳлил қилиш кўникмаларини ривожлантиради. 4

Мисол: “Рассом ижодкорлар” мавзусидаги матн.

Биламиз. Билишни истаймиз? Билиб олдик. (БББ)

Биламиз	Билишни истаймиз	Билиб олдик
1. Рассом янги ғояда асар яратадиган инсон.	1. Хар бир изланувчи инсонни рассом деб аташ мумкинми?	Илмий амалий изланишларни олиб борувчи, янги усул ва воситаларни қўллай оладиган инсонни рассом деймиз.
2. Рассомлар тасвирий воситалардан, чизиқлар шакллар, воситаларни ўз асарларида тасвир орқали баён эта оладиган инсонлар. Маънавий эстетик тарбияловчи	2. Дунёдаги ғоявий композициларни тасвирла оладиган рассомлар каторига кимларни киритса бўлади.	Р. Аҳмедов тасвирлаган асарлар хозирги рассомлар учун амалий методик ўқув жараёнидаги ривожланишида фойдаланилмоқда.
3. Рассомлар асарида инсонларни маънавий-маърифий эстетик тарбияловчи инсонлардир.	3. Рассом бўлиш учун нима қилиш керак?	Ўрал Тансиқбоев манзараларини бутун ўзбекистондагина эмас балки европа давлатларида ҳам мароқ билан томоша қиладилар.
4. Рассом бу тинмай изланувчи инсон	4. Ижодий асарларни тасвирлашни паёни борми?	Абдулҳақ Абдуллаев портрет жанрида ижод этган таниқли рассомлардандур.
5. Умумбашарий аҳамиятга эга бўлган рассомлар.	5. Компютерда ижодий асар яратса бўладими ?	Замонавий йуналишда ижод этаётган таниқли рассом А. Нуридинов асарларида севги, оила, садоқатлик, тарбия ва жамиятдаги фалсафий тамойиллар асосида ижод этаётган ижожорлардандир.
6. Ўзбекистонлик рассомлар	Ўзбекистонда таниқли методик қўлланмалар, услубий қўлланмалар устида ишлаб келаётган таниқли рассом ва педагоглардан кимларни биласиз?	Ўзбекистонда таниқли методик қўлланмалар, услубий қўлланмалар устида ишлаб келаётган таниқли рассом ва педагоглардан: Б. Бойметов, М. Набиев, О. Эгамов, Р. Худайбергенов, Р. Джалилова

Интерьерда натюрмортни акс этириш

хонани ички кўринишини переспективада акс этирилади. Тасвирий санъат жанрларидан: натюрморт, портрет, тарихий, маиши анимал кўринишларда фон вазифасини ўтайди.

Интеръерда уйни эшик деразаларнинг шакли, ҳажми, девор ва шифт, поли безаги ва уй жиҳозларининг безаги тасвири орқали қайси даврга мансублигини билиб олишимиз мумкин. Интеръер - ички меъморий муҳит ҳолати орқали хонадон соҳибасининг диди ҳақида ёки завод цехнинг жиҳозланишига қараб илмий, тараққиёт ҳолати ҳақида хулоса чиқариш мумкин. Интеръерда натюрмортни переспективада акс этириш, тасвирлаш жараёнлари кўрсатилган.

Интеръер, композицияси мавзусидатасвирий санъат ўқитишнинг замонавий технологиясини қўллаш.

«Кейс-стади» методи

«Кейс-стади» - инглизча сўз бўлиб, («саце» – аниқ вазият, ҳодиса, «стади» – ўрганмоқ, таҳлил қилмоқ) аниқ вазиятларни ўрганиш, таҳлил қилиш асосида ўқитишни амалга оширишга қаратилган метод ҳисобланади. Мазкур метод дастлаб 1921 йил Гарвард университетиде амалий вазиятлардан иқтисодий бошқарув фанларини ўрганишда фойдаланиш тартибиде қўлланилган. Кейсде очик ахборотлардан ёки аниқ воқеа-ҳодисадан вазият сифатида таҳлил учун фойдаланиш мумкин. Кейс ҳаракатлари ўз ичига қуйидагиларни қамраб олади: Ким? (Who), Қачон? (When), Қаерде? (Where), Нима учун? (Why), Қандай? Қанақа? (How), Нима-натиха? (What).

«Кейс методи» ни амалга ошириш босқичлари

Иш босқичлари	Фаолият шакли ва мазмуни
1-босқич: Кейс ва унинг ахборот таъминоти билан таништириш	✓ якка тартибдаги аудио-визуал иш; ✓ кейс билан танишиш(матнли, аудио ёки медиа шаклда); ✓ ахборотни умумлаштириш; ✓ ахборот таҳлили; ✓ муаммоларни аниқлаш
2-босқич: Кейсни аниқлаштириш ва ўқув топшириғни белгилаш	✓ индивидуал ва гуруҳда ишлаш; ✓ муаммоларни долзарблик иерархиясини аниқлаш; ✓ асосий муаммоли вазиятни белгилаш
3-босқич: Кейсдаги асосий муаммони таҳлил этиш орқали ўқув топшириғининг ечимини излаш, ҳал этиш йўлларини ишлаб чиқиш	✓ индивидуал ва гуруҳда ишлаш; ✓ муқобил ечим йўлларини ишлаб чиқиш; ✓ ҳар бир ечимнинг имкониятлари ва тўсиқларни таҳлил қилиш; ✓ муқобил ечимларни танлаш

4-босқич: Кейс ечимини ечимини шакллантириш ва асослаш, тақдимот.	✓ якка ва гуруҳда ишлаш; ✓ муқобил вариантларни амалда қўллаш имкониятларини асослаш; ✓ ижодий-лойиҳа тақдимотини тайёрлаш; ✓ якуний хулоса ва вазият ечимининг амалий аспектларини ёритиш

“Инсерт” методи.

Методнинг мақсади: Мазкур метод тингловчиларда янги ахборотлар тизимини қабул қилиш ва билмларни ўзлаштирилишини енгиллаштириш мақсадида қўлланилади, шунингдек, бу метод тингловчилар учун хотира машқи вазифасини ҳам ўтайди.

Методни амалга ошириш тартиби:

- ўқитувчи машғулотга қадар мавзунинг асосий тушунчалари мазмуни ёритилган инпут-матнни тарқатма ёки тақдимот кўринишида тайёрлайди;
- “Тасвирий санъат” бўйича янги мавзу моҳиятини ёритувчи матн таълим олувчиларга тарқатилади ёки тақдимот кўринишида намойиш этилади;
- таълим олувчилар индивидуал тарзда матн билан танишиб чиқиб, рангтасвир бўйича ўз шахсий қарашларини махсус белгилар орқали ифодаляйдилар. Матн билан ишлашда тингловчилар ёки қатнашчиларга куйидаги махсус белгилардан фойдаланиш тавсия этилади:

Белгилар	1-матн	2-матн	3-матн
“V” – таниш маълумот.			
“?” – мазкур маълумотни тушунмадим, изоҳ керак.			
“+” бу маълумот мен учун янгилик.			
“– ” бу фикр ёки мазкур маълумотга қаршиман?			

Белгиланган вақт якунлангач, таълим олувчилар учун нотаниш ва тушунарсиз бўлган маълумотлар профессор - ўқитувчи томонидан таҳлил қилиниб, изоҳланади, уларнинг моҳияти тўлиқ ёритилади. Саволларга жавоб берилади ва машғулот якунланади.

“Брифинг” - (инг. Briefing - қисқа) Рангтасвир бўйича бирор – бир масала ёки саволнинг муҳокамасига бағишланган қисқа пресс - конференция.

Ўтказиш босқичлари:

1. Такдимот қисми.

2. Муҳокама жараёни
(савол-жавоблар асосида).

Брифинглардан тренинг яқунларини таҳлил қилишда фойдаланиш мумкин. Шунингдек, бирор бир асарни чизишдан олдин бир шакл сифатида олдин чизилган биор асар масалан: “Монализа” портретини олайлик тингловчилар билан бирга шу асар қачон ва ким томонидан яратилганлиги муҳокама қилинади ва бошқа рассомларни чизган портретитаҳлил қилинади. Талабалар ёки тингловчилар томонидан яратилган янги асар такдимоти ўтказилади.

“Портфолио” методи.

“Портфолио” – (итал. Portfolio - портфель, ингл. хужжатлар учун папка) таълимий ва касбий фаолият натижаларини аутентик баҳолашга хизмат қилувчи замонавий таълим технологияларидан ҳисобланади. Портфолио мутахассиснинг сараланган ўқув - методик ишлари, касбий ютуқлари йиғиндиси сифатида акс этади. Жумладан, ҳар бир тингловчиларнинг модул юзасидан ўзлаштириш натижасини электрон портфолиолар орқали текшириш мумкин бўлади. Олий таълим муассасаларида портфолионинг қуйидаги турлари мавжуд:

Фаолият тури	Иш шакли	
	Индивидуал	Гуруҳий
Таълимий фаолият	Талабалар портфолиоси, битирувчи, докторант, тингловчи портфолиоси ва бошқ.	Талабалар гуруҳи, тингловчилар гуруҳи портфолиоси ва бошқ.
Педагогик фаолият	Ўқитувчи портфолиоси, раҳбар ходим портфолиоси	Кафедра, факультет, марказ, ОТМ портфолиоси ва бошқ.

Ҳар бир тингловчи курс мобайнида ўзининг шахсий портфолиосини киритиб борадилар.

НАЗАРИЙ МАТЕРИАЛЛАР

1-мавзу. Тасвирий санъатда рангтасвирнинг ривожланиш босқичлари.

Режа:

- 1.1. Рангтасвирда анъанавий ва замонавий услублар.
- 1.2. Рангтасвирда оқим ва жанрлар.
- 1.3. Рангтасвирнинг эстетик жиҳатлари ва бадиий ривожланиши.
- 1.4. Рангтасвирда психологик таъсирчанлик.

Таянч иборалар: *Монументал рангтасвир, меъморчилик, мўъжаз санъат асарлари, дастгоҳли рангтасвир асарлари, графика, ҳайкалтарошлик, қўлёзма тўпламлари*

1.1. Рангтасвирда анъанавий ва замонавий услублар.

Жуда қадим замонларда, меҳнат жараёнининг тараққиёти натижасида тасвирий санъат пайдо бўлди. Меҳнат жараёнида инсон тафаккури камол топди, гўзаллик ҳисси ортди, воқелиқдаги гўзаллик, қулайлик ва фойдалилик тушунчалари кенгайди. Синфий жамият вужудга келиши билан эса ижтимоий тараққиётда катта ўзгаришлар содир бўлди; ақлий меҳнат жисмоний меҳнатдан ажралиб чиқа бошлади. Бу эса фан ва санъат ривожиди муҳим аҳамият касб этди.

Профессионал санъат ва санъаткорлар шу даврда пайдо бўлди. Санъат эса ўзининг ўзига хос хусусиятини, синфийлигини намоён этиб, ҳукмрон синфнинг идеологиясини тарғиб этувчи кучли ғоявий қуролга айланди. Лекин шунга қарамай, омма орасидан етишиб чиққан истеъдодли ижодкорлар меҳнаткаш халқ оммасининг орзу-истакларини, уларнинг гўзаллик ва худбинлик, олийжаноблик ва инсонпарварлик ҳақидаги тушунчаларини ифода этувчи асарлар яратдилар. Халқнинг турмуши, мулк ва одатлари, ютуқ ва мағлубиятлари уларнинг асарларида ўз ифодасини топди. Ҳар бир даврда мавжуд бўлган ана шундай санъат ҳаёт гўзалликларини тасвирлаб, одамларда юксак ҳислат ва фазилатларни камол топтирди, уларни тенглик, озодлик, биродарлик ёрқин келажакка интилишга даъват этди. Ҳақиқатдан ҳам инсоният яратиб қолдирган маданий қадриятлар оддий бойликлар бўлиб қолмай балки ўзида инсон ақл-заковати, ҳаёт тўғрисидаги фикр - ўйларини акс эттирувчи кўзгу хамдир.

Жаҳон санъати тарихини ўрганиш унинг тараққиёт қонунларини

тушуниш нодир ёдгорликлар билан танишиш, ўтмиш одамларнинг ҳис туйғу ҳаётий тажрибаларини ўрганиш ғоявий-эстетик қарашларнинг шаклланишини билиш демакдир. Бу сўзсиз, кишиларда ҳаётий тажрибаларнинг бойишига, ҳаётга янада кенг ва атрофлича ёндошишга ёрдам беради. Тасвирий санъат турларига рангтасвир, графика, ҳайкалтарошлик киради.

Рангтасвир тасвирий санъатнинг энг муҳим турларидан бўлиб, махсус А

Baker and His Wife¹

полотноларга, деворларга ишланади. Тасвирий ва амалий санъат асарларида ифодаланган мақсад ва мазмунни очиб беришда ранг муҳим ўрин эгаллайди.

1.2. Рангтасвирда оқим ва жанрлар.

Тасвирий санъат турлари ҳар хил бўлиб рассомлар ўз ижодида турли жанр ва оқимларда асарлар яратиб келганлар. Жумладан:

Академизм - академик услубга оид бадиий йўналиш.

Автопортрет (грекча сўздан. Outos - ўзим) - рассом ўзини-ўзи тасвирлаган портрет. Бу ҳолда рассом ҳам, тасвирдаги шахс ҳам бир кишининг ўзидир.

Абстракционизм – мавҳум санъат асарларини ўз ичига олган бадиий йўналиш.

Авангардизм - XX асрда пайдо бўлган, янги шакл, услуб, усул ва бошқа тасвирий воситалар асосида ихтиро қилувчи, изланувчи (баъзида бу сўз билан янги бадиий йўналишларни ҳам аташади).

¹ Klaus Reichold. Bernhard Graf. Paintings that Changed the World.-Munich. Berlin, London, New York.- 2003.- P.- 17

Dance (first version)²

Натурализм - тасвирий санъат йўналишларидан бир бўлиб, тасвирловчи, тасвирланаётган нарсаларнинг биринчи галда ташқи кўриниши, сиртқи суратини тасвирлаш лозимлигини мақсад қилиб кўяди тўғридан тўғри шаклни кўчириб тасвирлайди.

Классицизм Аҳмонийлар давлатининг барҳам топишига сабаб бўлган Александр Македонский босқинчилик юришлари (эр.аввалги 334-326 йиллар) Марказий Осиё маданияти ва санъати тарихида янги давр эллинизм даври бошланишдан дарак беради. Эллинистик анъаналари Бактрия санъатида (Далварзинтепа, Халчаён, Кампиртепа, Эски термиз) яққол намоён бўлди. Суғд

ҳамда Хоразмнинг бадий маданиятида бир мунча камроқ ўз ифодасини топган. Антик дунё даврида меъморчилик, ҳайкалтарошлик, деворлардаги мажозий рангтасвир санъатининг энг кўп тарқалган ва характерли турлари бўлиб қолди.

Қадимги Ўзбекистон тасвирий санъатининг сюжет негизлари ягона бўлгани ҳолда улар турли минтақаларда турлича талқин қилинади. Хоразм санъати бетакрор бўлиб, ўзига хос композицион режаларга эга будда мавзуларига оид ишлар учрамайди.

Ўрта асрлар бошларида Ўзбекистон худудининг бир қисми Турк хонлиги таркибига кирган. Бу даврдаги бадий ҳунармандчилик асосан металлдан ясалган маиший буюмларда ўз аксини топган бўлиб, уларда

сосонийлар ва Узоқ Шарқ санъати анъаналари ўзига хос тарзда уйғунлашган. Ўрта асрлар бошидаги деворлардаги нақшлар тасвирнинг мураккаблиги, композициянинг бойлиги ва рангларнинг хилма-хиллиги билан ажралиб туради.

Суғдда қора пластика ва кандакорлик санъати анча тараққий этганди. Бир қатор ҳайкаллар турлари ишлаб чиқилиб, уларнинг бир қисми диний, бир қисми эса – эпик образлар билан боғланган.

² Klaus Reichold. Bernhard Graf. Paintings that Changed the World.-Munich. Berlin, London, New York.- 2003.- P.- 163

Суғдадаги жасадлар кули солинган хоқдонлар ҳар хил қабарик тасвирлар туширилган тоштобут қора пластиканинг алоҳида турини намоён қилади.

Эрамизнинг VII-VIII асри бошида Ўзбекистон ҳудудида тасвирий ва амалий санъатнинг ривожланишида ўз таъсирини кўрсатган ислом дини кенг тарқала бошлади. Марказий Осиёда шу муносабат билан антик ва Ўрта асрлар бошидаги меросга муносабат ўзгарди.

XI аср ўрталарига бориб санъатда нақшли - безакли негиз тўла устунлик килди. Деворлардаги нақшлар ва ҳайкалтарошлик амалда барҳам топиб, бадий ҳунармандчилик биринчи ўринга чиқди. Ўзбекистон аҳолисининг маиший турмушидан кенг ўрин олган, IX – XII асрларда Бухоро, Самарқанд ва бошқа бир қатор шаҳарларда қўлёзма ҳаттотлиги китобларни безаш санъати ва муқовачилик ғоят ривож топди. Қадимги қўлёзмаларнинг бадий безатилиши жимжимадор ҳуснихат билан нафис нақшларни ўзида бирдек мужассам этганди. Бу ерда Шарқ миниатюра рангтасвирининг ажойиб бадий мактаблари таркиб топди.

1.3. Рангтасвирнинг эстетик жиҳатлари ва бадий ривожланиши.

Портрет жанри. - Инсон қиёфасини ички психологик олами билан боғланган ҳолда аниқ бир образда яратилиши портрет санъати деб юритилади. Портретда инсоннинг тўла гавдаси, ярми ёки юз қиёфасининг фақат ўзи ҳам бўлиши мумкин. Портрет санъатини яратишда бебаҳо ютуқларни қўлга киритган буюк рассомлардан Камолиддин Бехзод, Леонардо да Винчи, Рембранд, шунингдек, ўзбек рассомларидан Абдулҳақ Абдуллаев, Рахим Ахмедов, Чингиз Аҳмаров ва бошқа бир қанча рассомларни мисол келтириш мумкин. Портрет яратиш ўзига хос мураккаб жараён бўлиб, инсоннинг анатомик тузилишидан тортиб ички руҳий, маънавий, шунингдек, ташқи кўринишидаги барча жиҳатларини акс эттириши санъат даражасидаги асар бўлиши мумкин.

Анимал жанри - ҳайвонот дунёсини, жониворларни тасвирловчи тасвирий санъат тури.

Маиший жанри - жамият ва шахсий ҳаётдаги кундалик турмуш тарзини ўзида акс эттирувчи тасвирий санъат жанри. Бу жанрда рассом (хайкалтарош)

ўз замонасидаги кундалик турмушда бўлаётган воқеа ва ҳодисаларни, одамларнинг яшаш тарзи, дам олиши, меҳнати ва спорт билан шуғулланиши, хуллас уларнинг кундалик фаолияти бу жанрнинг мазмунини ташкил этади.

Bathers at Asnieres³

Манзара жанри - Тасвирий санъатнинг лирик жанрларидан бири, унда

реал ёки ҳаёлий табиат кўринишлари орқали рассомнинг ҳис туйғулари, уй ҳаёллари, орзу истаклари ўз ифодасини топади. Бу жанрда инсон фаолияти билан ўзгариб бораётган табиат манзаралари, меъморий қурилмалар, тоғ манзаралари, денгиз тўлқинлари тасвирланади.

Баталь жанри (франц. bataille - жанг), жанг ва ҳарбий ҳаётга бағишланган мавзудаги тасвирий санъат жанри. Ўтмиш ва бугунги кунда бўлаётган жанг воқеалари (шунингдек денгиздаги жанг воқеалари), ҳарбий юришлар, жангчилар ҳаётдан олинган сюжетлар бу жанр мазмунини белгилайди. Бўлаётган жангнинг муҳим пайтлари, унинг моҳиятини, тарихий дамларини тасвирлашга интилиш бу жанрни тарихий жанрга яқинлаштиради ҳарбий жангчилар ҳаётига боғишланган асарлар эса маиший жанрга яқинлаштиради.

---

³ Klaus Reichold. Bernhard Graf. Paintings that Changed the World.-Munich. Berlin, London, New York.- 2003.- P.- 145

Натюрморт (франц. nature morte, итал. natura morta, улик табиат)

инсонни ўраб турган борлиқ — турли буюмлар, овда отилган куш ва ҳайвонларнинг жонсиз таналари, ов, меҳнат ва жанг қуроллари, гул ва мевалар ва бошқа шунга ўхшаш буюмларларни ўзида акс эттирадиган тасвирий санъат жанри.

Декоратив санъат — уй-рузғор буюмларини бадиий жиҳатдан ишлаш, биноларнинг ташқи ва ички томонларини безаш.

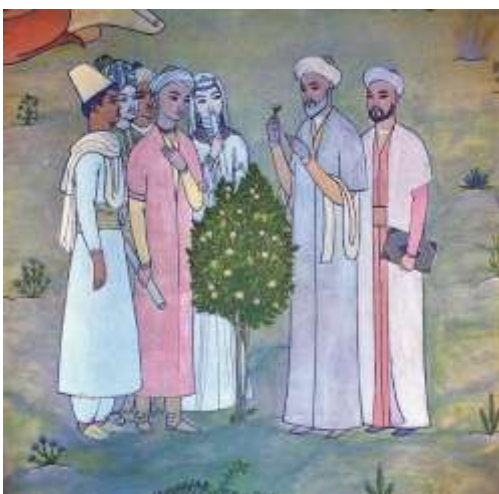
Архитектура биноларидаги безак, нақшлар, декоратив скульптура, мозаика, витраж, турли материалларга ўйиб ишланган нақшлар декоратив санъатга киради.

Монументал (маҳобатли) рангтасвир -

Меъморлик санъати билан боғлиқ булган рангтасвир асарларини монументал (маҳобатли) рангтасвир деб юритилади. Монументал рангтасвир меъморчилик мажмуида маълум микдорда безак вазифасини утайди, шунинг учун ҳам у монументал-декоратив рангтасвир деб ҳам юритилади. Монументал рангтасвир меъморчилик билан боғлиқ бўлиб, улар уйларнинг деворларини, шифтларини безашда қўлланилади. Катта ҳажмда узокдан кўришга мўлжалланганлиги учун булар яхлитлаштирилган ҳолда ишланади, ранглар ҳам шартли равишда олинади.

Деворий рангтасвир (роспис)

Архитектурани безашда маҳобатли рангтасвирнинг бир неча турлари мавжуд: яъни, альфреско (фреско, темперали расм), рим мозакаси, флоренция мозайкаси, сграффито, рангли сувоқли инкрустация, рангли левкас, классик витраж, алюминий арматурали витраж, елимланган витраж, бетонла витраж, қуйма витраж, мозайкали витраж, кундал, силикатли рангтасвир ва бошқалар ҳисобланади.

Мўъжаз санъат асарлари турли мамлакатларда шу жумладан Ўзбекистон худудида жуда ҳам қадим замондан тараққий этиб, қадимий қўлёзмаларга ишланган. Чунончи, Алишер Навоийнинг "Хамса" асарларига ишланган расмлар бунга мисол бўла олади.

Дастгоҳли рангтасвир асарлари кенг тарқалган бўлиб, махсус матолар, картон, ёғоч, ромкага тортилган мато-холст ва шу кабиларга ишланади. Дастгоҳли рангтасвир мойбўёқ, гуашь, сувбўёқ, темпера бўёқларида махсус дастгоҳларга ўрнатилиб ишланади.

Графика - лотинча "графо" сўзидан олинган бўлиб, "ёзаман", "чизаман"

деган маънони англатади. Тасвирий ва амалий санъатнинг бу турига оддий ва рангли қаламда кўмир, пастель, сангина, сувбўёқ, гуашь ва тушда ишланган безаклар, турли плакатлар, ҳажвий расмлар ва ҳаказолар киради.

Ҳайкалтарошлик - тасвирий санъат турларидан бири. У лотинча "скульпо" сўзидан олинди, қаттиқ материалларга "қирқиш, кесиш, ўйиш, тарошлаш" орқали ишлов бериш маъносини

англатади.

Икона санъати қоидалари христиан дини билан унинг анъана ва қонуниятлари билан боғлиқ равишда кириб келган. Лекин бу санъатга албатта Византия тимсоллари ва Византия анъаналари манбаа бўлиб хизмат қилган.

1.4. Рангтасвирда психологик таъсирчанлик.

Рассомнинг альбомдан ўрин олган асарлари унинг ижод йўли ва бадиий образлар олами, кизиқишлари, мавзулари билан яқиндан танишиш имконини беради. Улар воситасида биз туғма истеъдод соҳибасининг ижодий изланишлари ва санъаткор сифатида шаклланиш жараёнини кузатишимиз мумкин.

“Манзара жанрида барча рассомлар ижод қиладилар бироқ, манзарачи рассом сифатида эса ягона рассомгина бу йўналишни танлаши, фақат шу йўналишда ижод қилиши мумкин”.- деб айтган эди Ўзбекистон бадиий академияси раиси, Ўзбекистон халқ рассоми Акмал Нур.

Бугунги кунда Н.Гилманова ҳам ўзининг манзара жанрида ижод қилиб келаётган истеъдодли рассомлардан биридир. Унинг бу йўналишда бетиним ижод қилиши ва йиллар давомида қилган меҳнатининг натижаси унинг асарларида ўз аксини топган.

Манзарачи рассомнинг ижодидаги тоғлар ва дарёлар, шаршаралар, тинч гуллаётган водийлар, мусаффо чашмалар, кузнинг сокин лавҳалари – бу рассомнинг севган мавзуларидир, ҳар бир асарда бошқача ранглар уйғунлиги, фасллар жозибаси ўз аксини топади.

Манзара – ўзига хос жанр. Уни узоқдан туриб англаш зарур, зеро шу йўл билангина бутун бир шаклни кўриш, руҳиятини ҳис қилиш мумкин. Рангтасвир ҳақида фикр юритувчилар: шундай тоғ ва дарёлар борки, улар орасидан ўтса бўлади, шундайлари борки, уларга кўз узмай тикилса бўлади. Яна шундайлари борки, у ерларда сайр қилса, унда яшаса бўлади дейишади. Айнан шундай асарни ҳақиқатдан ҳам нафис ва руҳиятимизни хушнуд қилади.

Рассомлар табиат кўйнига чиқиб асар яратишни хуш кўрадилар. Табиат ҳар бир ижодкор учун илҳом манбаи. Рассом бир масканда бир неча бора бўлса-да, унинг учун бу маскан ҳар доим ўзининг турли қирралари билан намоён бўлади. Рассом ўзининг янгидан-янги асарларини назаримизда бир нуқтадан яратаётгандек бўлса-да, уларнинг ҳеч қайсиси бир-бирига ўхшамайди ва ўзига яраша жозибалидир. Балки, бу табиатнинг нақадар ўзгарувчанлигининг исботидир. У доимо сукунатга тўла. Лекин, шунга қарамай тоғ ён-бағирлари сувнинг шивирлаши-ю, тоғлардаги акс-садо ўзига хос бир мусиқани яратади. Тоғлар табиати ҳам ўзгарувчан балки, шуниси билан ҳам рассом учун қизиқарлидир. Рангтасвирчи табиат кўйнида бўлганида ҳаёлидан ўтган руҳий ҳолатлар шиддатини ўз манзараларида: тоғлар, дарёлар ва булутлар образлари силсиласида ифодалайди.

Тасвирий санъатда кўплаб жанрлар бор. Ана шуларнинг ичида энг кўп меҳнат, умуман манзара жанрига бошқача бир муносабат талаб қиладиган бир жиҳати борки, у ҳам бўлса, рассомнинг табиатга бўлган муносабати. У ўз асарларига юраги, муҳаббатини бера олган рассомдир. Унинг асарларидаги сокинлик, табиатни энг илғаш қийин бўлган қирраларини сеза билиши яққол кўринади. Асарларни томоша қилган ҳар бир мухлис гўё табиатнинг у яратган гўшасида ўзини ҳис қилиши, табиатнинг бундай гўзаллигидан асарга қараб баҳра олиш мумкин. Асарларда табиатни ўз кўринишида эмас, балки яратаётган ҳар бир асарига ўз нуқтаи назари, дунёқараши орқали қалбини, меҳрини бериб ишлайди. Табиатнинг ҳар фаслидан, ҳар лаҳзасидан илҳом олади.

Назорат саволлари;

1. Тасвирий ва амалий санъат асарларида ифодаланган мақсад ва мазмунни очиб беришда нима катта аҳамият касб этади?
2. Тасвирий санъат асарлари танланган материаллар (ашёлар), тасвирлаш услубига биноан нималар киради?
3. Тасвирий санъатда замонавийлик тушунчаси деганда нимани тушунасан?

Фойдаланилган адабиётлар

1. Paintings: that Changed the World. -Munich. Berlin, London, New York .- 2003.
2. Н.Гилманова. Католог-2014. б-10

2-мавзу. 2-мавзу: Рангтасвирда ижодий тафаккур юрита олиш ва таҳлил этиш. Тасвирий санъатда дастгоҳли рангтасвир композицияси орқали ижодий тафаккур юрита олиш.

Режа:

- 2.1. Рангтасвирнинг ижодий услублари.
- 2.2. Рангтасвир композициясида фикр ва ғоя.
- 2.3. Рангтасвир асарини ўқиш ва талқин қилиш.

Таянч иборалар: *Тасвирий санъат, гуллаётган водийлар, мусаффо чашмалар, кузнинг сокин лавҳалари, манзара, натюрморт жанри, “Лимонли натюрморт”, “Учта кўза”, “Бойчечаклар”, “Кўзги гулдаста”, “Ноклар”, “Мандаринли натюрморт”, қалам, акварель, мойбўёқ,*

2.1. Рангтасвирнинг ижодий услублари.

Тасвирий санъатнинг рангтасвир турлари ва услублари хилма хилдир. Ҳар бир ижодкорнинг ўз услуби мавжуд бўлиб рассомлар изланиш олиб бормоқдалар.

Дунё бўйича хилма хил услубий ёндошувлар ҳам бепоён дир. Шунингдек Европалик рассомлар асарлари шунга мисол бўлаолади. Рангтасвир асарини ўқиш ва талқин қилиш бугунги кунда ёш авлодни маънавий жиҳатдан камол топтиришга қаратилган илғор йўналишлардан бири уларнинг онг ва салоҳиятини таркиб топтиришдан иборат эканлиги ҳеч кимга сир эмас.

Миллий ва маънавий қадриятларни қайта тиклаш борасида олиб борилаётган ишлар тасвирий санъат соҳаси вакиллари қалбида ҳам алоҳида ғайрат ва шижоат уйғотмоқда.

Шу ўринда бугунги кунда Ўзбекистон тасвирий санъати тараққиётига ўзининг салмоқли ҳиссасини қўшиб келаётган Ўрол Тансиқбоев, Чингиз Ахмаров, Рахим Ахмаедов, Ғофир Қодиров, Жамол Усмонов, Шахноза Абдуллаева, Алишер Аликулов, Зебинисо Шарипова, Бобур Исмоилов, Татьяна Ли, Дилором Мамедова сингари кўплаб талантли ва ажойиб мўйқалам усталари номлари кўпчиликка маълум.

1-расм

2.2. Рангтасвир композициясида фикр ва ғоя.

Мукамал яратилган бадиий асар юксак ғоявий, мазмунли, халқчил, юксак бадиий маҳорат билан ҳаққоний яратилган санъатгина бизнинг ақл ҳамда ҳис-туйғуларимизга таъсир этади.

Ўзбек ва чет эл рассомларининг гўзал асарларини ким мароқ, билан томоша қилмаган, улардан завқ олмаган? Музей ва кўргазмаларда атиги бир марта бўлган одам рассомларимиз томонидан яратилган гўзал асарларни томоша қилишдан баҳраманд бўлади албатта, кўнглига ўтирган асарларни яна бир бор кўриш мақсадида шошилади.

Ўтмиш ва ҳозирги замон тасвирий санъат асарларини томоша қилишни ҳаммамиз ҳам яхши кўрамиз. Бунинг жуда кўп сабаблари бор. Шу ўринда машҳўр

рассомлардан бири шундай деганди: «Биз санъатни шунинг учун ҳам севамизки, у инсонни ўраб

A Useful Thing, Peace! Siena and the Allegory of Good Government⁴

олган борлиқнинг гўзал томонларини очиб беради, инсонга куч-

қувват, севинч бахш этади, уни рухий, маънавий жиҳатдан бойитади, ҳаётини завқ-шавқга тўлдиради. Биз санъат асарларини шунинг учун ҳам кадрлаймизки, улар шоирона ҳис-туйғуларга бой бўлади, рассом ўз юрак ҳароратини, туйғуларини камёб, такрорланмас, оригинал, ҳаётий бўёқлар билан ифода этади».

Яқин ўтмишдаги реалистик санъат намояндалари ижодининг энг муҳим хусусиятларидан бири шунда эдики, улар ўз асарларида халқ ҳаёти билан чамбарчас боғлиқ бўлган, халқда ўз кучига ишонч уйғотувчи муҳим мавзуларни акс эттирарди.

Рассом Раҳим Ахмедовнинг «Тонг. Оналик» асаридаги қаҳрамоннинг юзига бир қаранг-а. У эрта тонгда хотиржам ўз чақалоғини эмизмоқда. Она юртимизга хос таниш манзара, енгил шабада эсмоқда. Тоғ этагидаги қишлоқ осмони мусаффо тиниқ, эндигина тонг оқариб қуёш чиқиши арафасида. Картинадаги оила хотиржам ҳаёт гўзал рангларда акс эттирилган. Она образи инсон ўзи яшаётган муҳитнинг тинчлиги қанчалик кадрли эканлигига ёрқин намуна бўла олади. Бу картина ҳар бир томошабин қалбида ўчмас из қолдиради албатта.

Раҳим Ахмедовнинг бу асарини томоша қилар эканмиз, биз тинч ҳаётда яшаётган одамларни кўрибгина қолмай, гўё уларнинг водий бўйлаб таралаётган қушлар ноласини ҳам эшитаётгандек бўламиз.

⁴ Klaus Reichold. Bernhard Graf. Paintings that Changed the World.-Munich. Berlin, London, New York.- 2003.- P.- 40

Рассомларнинг фақат турмуш эмас, шўнингдек табиат манзаралари тасвир этилган асарларидаги ҳаёт ҳақиқати кишини қаттиқ ҳаяжонга солади.

Ўрал Тансиқбоевнинг “Тоғда” номли асари сеvimли ўлка табиатига чексиз меҳр-муҳаббат ҳисси билан суғорилган. Суратда баланд тоғ этакларидан гул тераётган болаларни, эрталабки қуёшнинг заррин нурлари ёритиб турган чексиз водийни ўраб олган тоғлар понарамасини кўрар эканмиз, кўз ўнгимизда кишининг иродаси ва меҳнати билан боғу-бўстонга айланаётган Ўзбекистон ерларининг ёрқин манзараси гавдаланади ва ҳаётга бўлган интилишини оширади. Ўзбекистоннинг гўзал табиати Ў.Тансиқбоев ва ҳозирги пайтда ижод қилаётган замондош рассомларимиз ижодида марказий ўринни эгаллайди.

Бундай ажойиб табиат манзараларини кўрар эканмиз, рассомнинг куйидаги сўзларини эшитаётгандек бўламиз: «Одамлар, қаранг, биз яшаётган олам қандай гўзал, уни мен каби сеving, ана шу муқаддас сеvги билан уни ўзингизга асир этинг, бу боқий дунёда ундан бир умрга лаззатланинг, тинчликни қадрига етинг, буюк ишларга белингизни маҳкам боғлаб олға интилинг».

Рассомларимиз ватан ва жаҳон прогрессив санъатига суянган ҳолда ўзининг чуқур ғоявийлиги, шаклининг мўкамаллиги, халқ турмушига боғлиқлиги билан ажралиб турувчи санъат йўлида дадил қадам ташламоқдалар.

Тасвирий санъатни янада ривожлантириш учун ўзида илғор ғояларни мужассамлантирган меҳнатсевар кишиси рассомларнинг энг сеvimли ва асосий қаҳрамонларига айланган.

2.3. Рангтасвир асарини ўқиш ва талқин қилиш.

Натюрморт жанрида Рассом А.Икромжанов ўз ижодида мумтоз натюрморт, яъни нидерланд мактабининг машҳур вакиллари Питер Класс, Виллем Хеда бадий аънаналарига эргашишга, уларни ўзига хос тарзда ривожлантиришга интилади. Шу билан бирга, асарларига ўзбек халқ амалий санъати ва миллий қадриятларни олиб киришга, уларни юксак савияда тасвирлашга интилади. Унинг энг яхши асарлари Ўзбекистон тасвирий санъатининг натюрморт жанри тараққиётида ўзига хос ва мос ўринга эга.

Натюрморт жанри асарларида тасвирланаётган предметлар ҳаётий реализмга асослангандир. Уларни яратаётганда ижодкор ўз дунё - қараши нуқтаи назаридан муносабатда бўлади. Натюрмортдаги шакл ва рангларда шоирона талқин кўзга ташланади. Натижада, гўзал ва бетакрор табиат неъматлари расмларда рассомнинг ижоди самарасига айланиб, барҳаётлик касб

этади, томошабин кўзини қувонтиради, дилига эстетик завқ бағишлайди. Бу асарлардаги мукамал чизгилар, ёрқин, нафис ранглар ўзаро уйғунлиги узокдаги бетараф ёки қорамтир фон асосида алоҳида ажралиб туради.

Бу асарлардаги нур ва соянинг талқини, тасвири, уларнинг ўзаро уйғунлиги ҳам ижодкорнинг юксак маҳоратидан дарак беради.

Рассом Н.Гилманова эса “Мен ранг ва нур ҳамоҳанг бўлишини яхши кўраман”, - деб айтган эди. Ҳақиқатдан ҳам, “Лимонли натюрморт”, “Учта кўза”, “Бойчечаклар”, “Кўзги гулдаста”, “Ноклар”, “Мандаринли натюрморт”, “Олмалар ва хурмолар”, “Увайсий хотирасига” каби жуда кўплаб натюрморт

асарларида ранглар мутаносиблиги, ҳаёт давомийлиги, кузги барглар ҳаётнинг кузи эканлиги, тахи бузилмаган оппоқ дастурхонлар оқ йўл эканлиги, қўйингки, нур борки, соя борлиги унинг натюрмортларида ўз аксини топган. Натюрмортларда жуда кўп конструктив шаклларга ранг бериб, мукамал асарга айлантирилганлигини кўришимиз мумкин. Масалан, “Увайсий хотирасига” деб номланган натюрмортда ранглар уйғунлигини, композицион тузилишнинг тўғрилигини, нур ва соянинг ўйноқилигини кўришимиз мумкин.

Назорат саволлари

1. Рангтасвирда шакл ва қиёфалар чизма тасвирини бажариш қандай амалга оширилади.
2. Рангтасвирда шакл ва қиёфалар композицияси деганда нимани тушунасиз?
3. Рангтасвирда шакл ва қиёфалар образи қандай яратилади.
4. Шакл ва қиёфалар яратиш учун тингловчилар нималар керак бўлади?

Фойдаланилган адабиётлар

1. Paintings: that Changed the World. -Munich. Berlin, London, New York. - 2003.
2. Andrew Paquette. An Introduction to Compyuter Graphic for Artist.- Springer Publihing Company, Incorporated, USA 2013.
3. Rudolf Arnheim. Art and Visual Perception:A Psychology of the Creative Eye.- Univercity of Californiya Press, USA 2004.

IV. АМАЛИЙ МАШҒУЛОТ МАТЕРИАЛЛАРИ

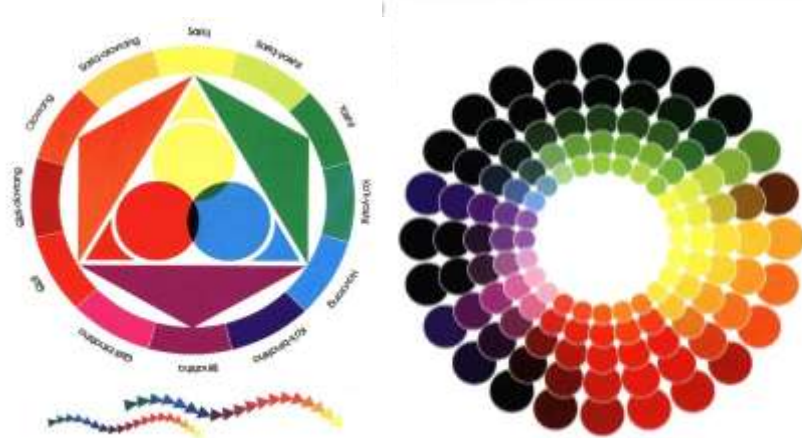
1-амалий машғулот:

Рангтасвирнинг турли кўринишларида психологик таъсирчанлик ва бадийлик.

Ишдан мақсад: Қадимий муаллифларнинг гувоҳлик беришича (Диоскурит, Витруви, Плений ва б.) Грек, Рим рангтасвир асосида (Восковой) куруқ табиий бўёқлар билан ишлаш ётади. Бу энкаустика дейилади. Дастгоҳли энкаустик рангтасвирнинг бизгача етиб келганларни эр.авв. III асрларга тааллуқлидир. Фаюм портретлари деб аталувчи, ёдгорлик портретлари билан тингловчиларни таништириш.

Масаланинг кўйилиши: Эски христиан анкаустик рангтасвир иконалар «Византияда, Шимолий Миср» кичик Осиёдаги тасвирлар фаюм портретларидан фарқ қилади. Синай ярим оролларида авлиё Екатерина черковидаги «Сергей Вакх» (XVI-XVII аср) асари тўлиқ мукаммаллашган устамонлиги билан бажарилганлиги ажралиб туради.

Ишни бажариш учун намуна: 1260-1300 йилларида барча мойли рангтасвир асарлари оқ клей бўрли грунтга ишланган.

1509 йили 26 августда Дюрер ўзининг тайёр картинаси ҳақида ёзади: «Мен жуда катта интилиш билан ёздимки, худди кўриб турганимиздек ва у энг зўр бўёқлар билан ёзилган, қайсиларини мен топа олган бўлсам у аралаштирилган

(подмалёвка) ва яхши ультрамарин билан ёзилган ҳамма 5 ёки 6 марта ишланган. У тайёр бўлгач, мен уни яна икки марта ёздим, сабаб кўп йиллар сақлансин дедим».

Шимолий Европа rassom усталари учун рангларни бирин-кетин беркитиш системаси кийимларни чизиш ҳарактерлидир. Инкарнатни тадқиқ қилишдан маълум бўладики таналар бир қоплам билан ишланган. Иерони Босх (1450-1516) биографиясида Ван Мандер унинг асарни ёзиш усули ҳақида ёзади. «У ўзининг асарларини айрим ҳоллардагина бир кўришда ёзади ва шундай бўлсада унинг картиналари жуда чиройли ва бўёқлар ўзгармаган. Худди катта усталар сингари, у ҳам грунтланган доскада чизикли расмни бемалол чизиб оладиган одати бор эди ва ундан ташқари танани енгил тон билан бириктирарди, айрим жойларини грунт ҳам беркинмай қолар эди».

Масалан, унинг «Крестни кўтариш» картинасини тақдим қилишдан маълум бўладики, бўёқлар ҳақиқатдан ҳам бир мартагина берилган.

Ҳақиқатдан анъанавий кўп қопламли ёзиш усули «Италияликлар» томонидан «Фломанд манераси» деб аталган. Кейинроқ Италияда бу «Модерин манераси» ва охирида «Италия манераси» бўлиб кетган. Бу янги манеранинг (импасто) белгилари аввал Венесияликларда кўринди. Унинг бошланиши Джованнинг Беллини (1428-1516) да кўринди. Джорджона (1477-1510) ва Тисиан (1477-1576) ларни ижодида рангтасвирда янгилик киритишга тўғри келди. Ўзининг ижоди билан Джотто Италия санъатига ўзгариш қилгани каби ва бу ёзишнинг янги манераси тезда Италия усталари орасида кенг қўлланилди, сўнг Италия шаҳри рассомлари орқали четга давлатларга тарқалди бошлади. Европа рангтасвирини кейинги ривожланишини белгилаб берди.

Венесия мактаби ҳақида гапирганда шуни ёдда тутиш керакки, худди шу ерда XVI юз йилликда Тисиан қўл остида янги илгари маълум бўлмаган рангтасвир шаклини ранг билан яратиш услуби пайдо бўлди. Аввалги аввало аниқ чизиқли суратни чизиб олиш, сўнг ранг билан қоплаб бориш (масалан, Рафаэл шундай ишлаган) ўрнига Венесияликлар дарҳол мўйқаламни олиш ва ранг билан ишлайверишни бунинг оқибатида шакл пайдо қилишга интиладилар. Бунинг асосида эса ўз - ўзидан қаттиқ ва ҳайкалдек (график) чизиқли ечими бўлмайди. Бунинг ўрнига кескинлик, тасодифий. Узлуксиз ранг ўзгариши ва динамика ёруғлик, ранг билан ифодалаш пайдо бўлди. Европа санъати тарихида рангтасвирни ўзини гўзаллиги, тасвирланаётган предметнинг абстрактлаштириш тасвирий ифоданинг янги ифодасига айланди. Кейинроқ XVIII асрнинг охирида «Живописност» (ранг-баранглик) «Рангли ёзув» ёки «Рангли ёзув манераси» вужудга келдики, у график чизиқли манера билан қарама - қарши турди. Италиян барокко рангтасвири жуда тўқ грунт асосида ишлаш, корпусли ишлаш, ёруғни белила билан тўқ соялар, чуқурликни янгироқ тўқ аралашма (лессировка) билан ишлашда пайдо бўлди. Рембранд Ренесанси пластик формасини, ёруғ - соя контрастлари асосидаги формага ўтказиб юборди.

Рубенснинг рангтасвир техникаси (1577-1640) бутунлай фарқли эмас. У Италия тонал уйғун ёзув принципини (Венисиача вариантда) фламандт «Ички ёруғлик» принципи билан моҳирона компромисликдаги уйғунлаштирганлигидадир. Грунтнинг ёруғи, ёритилмаганлигига асосланади. Рубенс ўз ёълидан бориб, холст юзасини нейтраллаштириш силлиқлаштиришга худди тахта юзасидек ҳаракат қилди.

«Сояларни енгил ёзиш керак» - деб ўргатади. Рубенс худди ўша жойга белила тушиб қолишидан сақланинг, ҳамма жойда ёруғ жойдан ташқари, белиланинг картинага тушиб қолиши зарардир, агар белила тоннинг олтин ялтироқ жойига тушиб қолса картинангиз иссиқ бўлишидан тўхтайтиди ва оғирлашиб кетади, рангсиз бўлиб қолади.

Рубенс томонидан ишлаб чиқарилган рангтасвир системаси тез ёзишга имкон беради, бу билан кўплаб рангтасвирчиларни ўзига тортади. Буше, Ватто, Фрагонар шу каби италян рассомлари ушбу ёналишга дуч келдилар.

XVIII асрнинг иккинчи ярмида Европа рангтасвирчиларининг ижодига алоҳида баҳо беришга тўғъри келади. Булар Испан Гойя (1746-1828) ва Инглиз КонстАбель (1776-1837) бу икки устун манераси бўйича ҳам, шахсий ҳаёти билан ҳам темпераменти бўйича ҳам тарбия топган муҳитда ҳам нафақат эски рангтасвир қонунларини бузиб ташладилар, балки ёналиш ҳам олиб кирдилар.

XIX асрларда эса рангтасвир яна ўзининг тоза ва ёркинлиранглари билан ишлаш орқали XV асрларда фломанд усталари томонидан биринчи бўлиб эришилган, энди янги усуллари асосида тоза бўёқларни оптик мазоклар билан аралаштиришларни ўзаро ёнма - ён қўйиш эвазига эришилади.

2-амалий машғулот:

Рангтасвирда ижодий тафаккур юрита олиш ва бадиий талқин эта олиш.

Ишдан мақсад: Рангтасвирда бадиийни асарни ғоявий таҳлил қилиш. Рангтасвирда фикр ва ғоя ечими. Реставрация. Реставрациянинг турлари ва соҳалари. Компьютер хонаси, слайдлар, графика, фото альбомларда кўрсатилади ва таҳлил қилинади.

«Реставрация» – сўзи лотинча сўздан олинган бўлиб, у «тикланиш» деган маънони билдиради. Реставрасия машхур маданият ёдгорлигининг ҳаётини қайтариб берибгина қолмай, шунингдек, турли мактаб усталарининг бадиий ва технологик усуллари тўла-тўқис ўрганиш, бу асар ким ва қачон, қаерда у ёки бу асарни яратилганлигини, унинг бузилиши сабабларини аниқлаб олишга имкон беради. Реставрасиянинг энг асосий вазифаси – санъат асарларини бузилишини тўхтатиш, асарни энг аввалги ҳолига қайтаришдан иборатдир.

Масаланинг қўйилиши: Аввалги вақтларда картина, амалий санъат буюмига ёки биноларга ҳам худди буюм сингари муомалада бўлинган. Илгариги ҳолига қайтариш мумкин бўлсада, асар эгалари ёки биринчи реставраторлар ўзгаларига ҳеч қандай ҳисобот ҳам бермас эдилар. Ким, ўзларининг олдида маълум бир даврнинг тарихий, бадиий, бадиий ҳужжати тургани ва улар уни ўзгартириб юборишга ҳақлари ёқ эканлиги ҳақида ҳисобот ҳам бермасдилар. Реставраторлар ўз хоҳишича, эркин асарнинг шаклини ўзгартирадилар, картинанинг ранг лок билан қоплаганлар.

Ишни бажариш учун намуна: Рангтасвирнинг энг юзасида бўлган локларни айрим ҳоллардагина олиб ташлашардилар ва ниҳоят муаллифнинг тасвирини бутунлай очиб бера олмасдилар. Шунинг учун замонавий реставрасиянинг принципи-асар муаллифи ва унга алоқаси бўлмаган ҳолда сақлаб қолишдан иборатдир.

Музейлар қошидаги реставрацион ташкилотлар, махсус лаборатория ва устахоналарда рассом реставраторлар билан ёнма-ён фанни турли соҳаларидаги мутахассислар: санъат тарихи, химия, биология, тилшунослик, археология бўйича ишлайдилар.

Санъат асари реставрасияси олдида узоқ муддатли тадқиқот сикли ўтайди. Мутахассислар диққат билан ёдгорликни сақланганлиги тарихи, унинг яратилганлигини кўриб чиқади, лаборатория вақт дақиқаси кузатишларини ўтказардилар.

Лаборатория грунт ва ранг қоришмасини таҳлил қилади, пигмент ва боғловчининг таркибини аниқлаб беради. Кўплаб ультра фиолетовий, инфрақизил нурлар, рентген нури орқали тадқиқотларда кўплаб қизиқарли фактлар оладилар, сўнгра реставрацион кенгаш якуний асарни тиклаш усуллари ҳақидаги хулосага келади. Ишнинг бориши синчковлик билан хужжатлаштириб борилади. Санъат асарларини меъморлик ёдгорликларини, монументал, рангтасвир, амалий санъат, графика ва темперани рангтасвир мойбўёқли ранг тасвир соҳаларида олиб борилади.

Реставраторларнинг фидокорона катта меҳнати билан санъат асарларининг ноёб ёдгорликлари сақлаб қолинади. Бу соҳада Ўзбекистондаги катта бойлигимиз ҳисобланган маданий ёдгорликлар ва амалий безакларни қайта тикланди ва ўз ҳолига қайтарилди.

Рангтасвирда бадиийни асарни ғоявий таҳлил қилиш. Рангтасвирда фикр ва ғоя ечими. Реставрация. Реставрациянинг турлари ва соҳалари. Компьютер хонаси, слайдлар, графика, фото альбомларда кўрсатилади ва таҳлил қилинади.

БУЮК УСТАЛАРНИНГ РАНГТАСВИР ТЕХНОЛОГИЯСИ

Дастгоҳли рангтасвирнинг пайдо бўлиши эрамиздан аввалги В асрнинг иккинчи ярмида яшаб ўтган Плений таъбирича: «ёруғ-сояларни ва оптик иллюзиянинг буюк усталари Зевксиз ва Паррасийлар кирган рангтасвир эшиги» ни очиб берган афиналик Апполодор фаолияти билан боғланади.

Қадимий муаллифларнинг айтишича, Апполодорнинг замондошлари «Скиаграф» «соялантирувчи» деб атаганлар, қайсики, фақат унда дастгоҳли картинанинг илк бошловчисини кўриш билан бирга, предметларнинг тасвирини ёруғ-соя моделировкасининг асосчиси сифатида тан оладилар.

Хусусан, энг қадимий рангтасвир асарлари намуналари давримизнинг I – асрларга тааллуқли бўлиб, улар Мисрдан топилган қабрларга қўйиладиган портретлардир. Энкаустик техникада бажарилган бу портретлар ўша даврларда эллинистик рангтасвир устамоллигини юқори чўққисида деб ҳукм чиқаришга олиб келди.

Кейинги Европа рангтасвири ривожини христианликни тасдиқланишига боғлиқ. V-IV асрда антик дунёқараш ва Рим давлатининг инқирози арафасида ғолиб келади. Шу кундан эътиборан рангтасвир ғоявий, бадиий системага кирган христиан черковлари ғоялари билан ёритилган.

Византияда VI асрда санъат ўчоқларидан бири пайдо бўладики у реал оламни христиан символикаси билан ёъғрилган образида идрок этишдан иборат бўлади.

Уйғониш даври санъати Италияда ҳамда Шимолий Европада биринчи навбатда Нидерландияда иконани энди картина асар сифатида тушуниш одам муносабатларини, одамни дунё билан бой алоқаси теварақдаги табиат предметлари муҳитни акс эттириш маъқул саналади.

Барча рассомлар ҳам ўз ижод усулига ва ишлатиш материалларига эга. Масалан, Ван Мандернинг айтишича, Ганс Голдейн (1497-98-1543) полотнога елимли бўёқлар билан ишлаган. Унинг иккита картинаси шундай усулда ишланган ва у асари Лондондаги пўлат саройнинг ганзайск уйи тантанавий залини безатиб туради. Улар ва улкан полотно ўн фигурали гуруҳ портрет интерерида Томас Морнинг натурал катталигида унинг хотин қизлари қариндошлари тасвирланган. Ҳудди шу техникада Питер Брейгел (1525-1569) ва бошқа шимолий усталар ишлаганлар.

Рассомлар томонидан ишлатиладиган асослар ҳақида Бионда (1549) ёзади: «Агарки у (рассом) ёғоч ёки холстда ишласа, темпера ёки мой бўёқ билан ёхуд елимли бўёқми- бу ўзи метод ва рангтасвирдаги рассомнинг усули ҳисобланади».

Рассомлар кўпинча ишчи рамка шнур орқали холстни тортиб олганлар, тайёр картинани эса рамкага миҳ билан маҳкамланган.

XVIII асрга келиб эса реставрасия техникасига оид янгилик киритилди, бу рангтасвирнинг янги асосга кўчириб ўтказишдир. Бу соҳадаги ҳурматни Италия ва Франция эгаллади. Гарчи, биринчи кўчириш Италияда 1720 йилда олиб борилган бўлсада уни кенг ёйиш Франциянинг зиммасига тушди.

Бадиий Академия ишида XVIII асрда «Голланд» қоғоз кейинги хужжатларда Англия ва Франция қоғозлари билан ярослав қоғози баҳслаша бошлади. Қоғозларда фил суяги, велана, брестол, бўялган рангли ва грунтланган турлари мавжуд бўлди.

Қоғознинг ишлатилиши ҳақидаги маълумотлар рангтасвирда XII аср бошига тааллуқлидир. Яъни Теофил даврида қоғозни ишлатишни тўлиқроқ маълумотлар Ченнинини трактатида ёзилади: қайсики унда кўмир билан ишлаш ёъллари кўрғошин штифда ишланди. Перо ва акварелда ишлаш, рангли қоғозда ишлаш ёъллари ва қоғозни бўйаш технологияси ҳақида гап кетади. Трактатнинг махсус бўлими қоғозга бўёқлар билан ишлаш ва қоғоздан миниатюрвий рангтасвирга қаратилган.

Мисрда топилган фаюм портретлари тахминимизга подмалёвка усулида ишланган темперали бўёқлар билан ҳозирча тўлиқ исботи тасдиқланмаган.

Маълумки, асарнинг муваффақияти қандай грунт беришга ҳам боғлиқдир. Сенга гўзаллигини бермоқчи бўлган ранг- деб ёзади Ленардо да Винчи – доим олдиндан оч грунт тайёрланади. Мен ялтироқ бўёқлар ҳақида гапирмоқчиман, ялтирамайдиган бўёқлар учун оч рангли грунт ҳам ёрдам бермайди.

Веронезе ўзининг катта полотноларини оч-кулранг кўк грунтда ёзган. Қизиқарлиси шундаки Джорджоненинг «Юдиф оқ грунтда» яна унинг «Ухлаётган Венера» си эса рангли грунтда ишланган. Тисианнинг Христос Динарием эса оқ грунтда ишланган бўлиб, у ҳам «Юдиф» ҳам ёғоч асосида бажарилган. Айрим рассомлар (Тисиан, Джорджоне, Тинжоретто) ҳатто қора имприматурада ишлаганлар.

Рубенени грунт бериши эски Нидерландияликларникига ўхшайди. Бўр ва ҳайвонот елими ва уни юза қисми сиккатив мойи билан қопланган.

Рембранднинг рангли кўрсатган грунтлари ҳам имприматурасини ўзгартирмайди.

Назорат саволлари

1. “Реставрация” – сўзининг маъноси нима?
2. Джорджонинг «юдиф» картинасининг реставрасияси ҳақидаги фикрингиз?
3. Машҳур рассомларнинг рангтасвир технологияси қандай

Фойдаланилган адабиётлар

1. Paintings: that Changed the World.-Munich. Berlin, London, New York. – 2003й.
2. Andrew Paquette. An Introduction to Compyuter Graphic for Artist.- Springer Publihing Company, Incorporated, USA 2013й
3. Rudolf Arnheim. Art and Visual Perception:A Psychology of the Creative Eye.- Univercity of Californiya Press, USA 2004й.

V. КЕЙСЛАР БАНКИ

Кейс.

1. Ёш рассомларни чизматасвир назарияси асослари, переспектива, ёруғлар, ярим соялар, рефлекслар ва соялар назарияси ҳамда чизматасвирнинг техника ва технологияси хақида таништириб бориш;

2. Миллий натюрмортни тасвирий санъат ўқитишнинг замонавий технологиясини қўлланилишини тушунтириш;

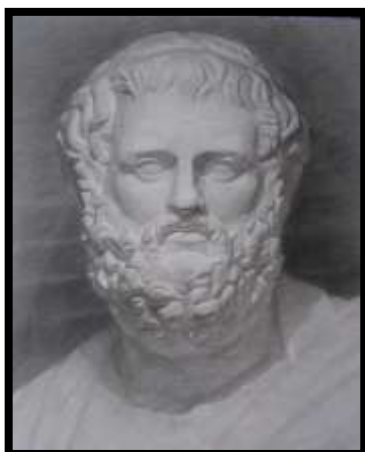
3. Келажакдаги мустақил ишлар асосини яратиш учун ёш рассомларга амалий машғулотлар асосида зарурий билимларни бериш.

Кейсни бажариш босқчилари ва топшириқлар:

- Кейсдаги муаммони келтириб чиқарган асосий сабабларни белгиланг(индивидуал ва кичик гуруҳда).
- ёш рассомларга амалий машғулотлар асосида зарурий билимларни бериш.

Гипсдан ишланган одам боши топшириқлар дастури:

1. Тингловчига тасвирланаётган буюмларнинг текислик ва кенгликларига тушаётган ёруғликлар ва улардаги тусларнинг хусусиятларини бир-бирига

алоқадорлигини ҳисобга олишни тушунтириш;

2. Ёш рассомларни чизматасвир назарияси асослари, переспектива, ёруғлар, ярим соялар, рефлекслар ва соялар назарияси ҳамда чизматасвирнинг техника ва технологияси хақида таништириб бориш;

3. Келажакдаги мустақил ишлар асосини яратиш учун ёш рассомларга амалий машғулотлар асосида зарурий билимларни бериш.

Машғулот пайтида:

Тингловчи ва талабаларнинг асосий ва юқори амалий билимлардан қониқиш ҳосил қилишлари учун ўқув устахонаси керакли ёруғлик ва чизматасвирда қўлланиладиган зарур жиҳозлар билан таъминланиши керак.

Ишлатиладиган ашёлар;

- хар хил юмшоқликдаги оддий графитли қаламлар, кўмир, соус, сагина.
- планшет, қоғоз, ўчиргич.

- чизматасвир ишлаш учун дастгоҳ (мольберт).

3-илова

ТОИФАЛАШ ЖАДВАЛИ ВА КОНЦЕПТУАЛ ЖАДВАЛИНИ - гуруҳларга қўллаш, ўрганилаётган ҳодиса, тушунча, фикрларни икки ва ундан ортиқ жиҳатлари бўйича таққослашни таъминлайди. Тизимли фикрлаш, маълумотларни тузилмага келтириш, тизимлаштириш кўникмаларини ривожлантиради.

ТОИФАЛАШ ЖАДВАЛИ ВА КОНЦЕПТУАЛ ЖАДВАЛ.

1-гуруҳ

Интеръер, композицияси мавзусида ишлаш замонавий педагогик технологияларни изоҳланг.

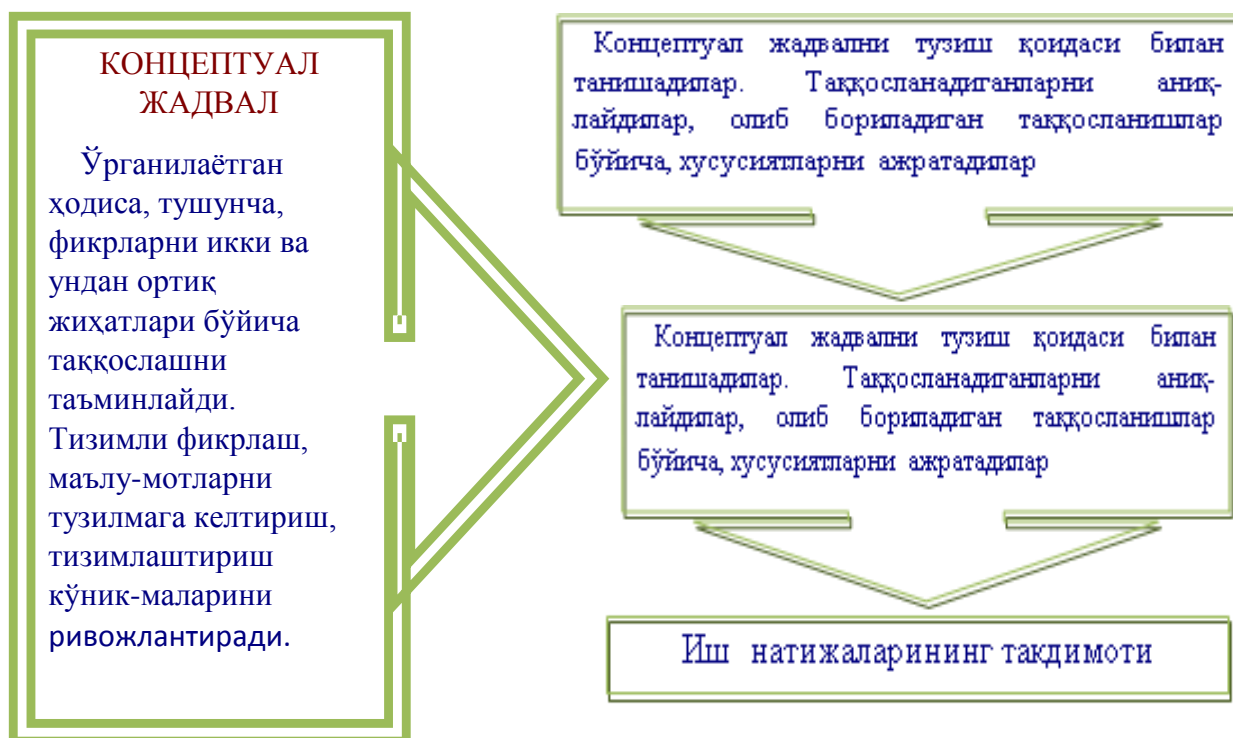
2-гуруҳ

Интеръер композицияси мавзусида ишлаш замонавий педагогик технологияларда тасвирлаш.

ТОИФАЛАШ ЖАДВАЛИ

Перспектива турлари.

Чизиқли перспектива	Фазовий перспектива	Перспективада тасвирни ўзлаштириш:
Гиометрик қурилиш услубида	Тасвирий санъат тур ва жанр, асарларида кузатувчидан узоқлашган сари ҳаво мухити таъсирида тус ва рангларни ўзлаштиришни ўрганади.	Уфқ чизиғи, кесишиш нуқтаси, картина текислиги, кўриш нуқтаси, кўриш майдони

КОНЦЕПТУАЛ ЖАДВАЛ

Интеръер, композицияси мавзусида ишлаш	Интеръерда, тоифалар, ажралиб турадиган белгилар ва шу кабилар	
	Педагогик вазифа	Амалга ошириладиган ишлар
Интеръер, композицияда тўғри кўриш идрокини ривожлантириш	Интеръерда ранг, шакллар ва микдор, ўлчамни билиш	Хонадаги ички кўринишни тўғри топиш, Интеръер, композициясида ишлаш нотўғри жойлашган буюмларни аниқлаш, хонадаги буюмларни етмаган элементларини тасвирлаш.
Кўриш хотираси ҳажмини кенгайтириш ва уни аниқлаштириш	Хонадаги буюмларни шаклларни эслаб қолиш	Столга 5-6 та интеръерни тасвири асосида расмлар қўйилади, буни талабалар эслаб қолишлари керак, сўнг расмлардан бири олиб қўйилади талабалар расмларни қайта кўриб, қайси расм йўқлигини топишлари керак.
Фазовий тасаввурларни шакллантириш	Ўнг, чап, ён, орқа, олд, баланд, паст каби фазовий мўлжал олиш	Перспективада чап томонида қандай предметлар борлигини кўрсатишни таклиф этиш: хонани деразалари қайси томонингда турибди, эшик, шкаф қайси томонида турибди, стол ва стулларни жойланишини текширинг.

Кўриш анализи ва синтезини ривожлантириш	Тасвирлашда интерьерни элементларини кўриб анализи ва синтезини ривожлантириш ва тасвирлаш	Кўрсатилган интерьерда перес пективани чизилган лойхада кўрсатинг, - Хонани ички жихозланишини кўрсатинг.

**“Ақлий ҳужум”
методи**

**Ақлий ҳужум
усули**

Ақлий ҳужум ва масалани ечиш босқичлари

1. Мустақил фикрланг хаёлингизга келган барча ғоя, фикрларни қоғозга ёзинг.
2. Барча ғоя ва фикрларни ёзинг, агар улар такрорланаётган бўлса, махсус белги қўйинг.
3. Ғояларни баҳоланг.
4. Энг мақбул ғоя гуруҳ ғояси сифатида шакллантиради.
5. Барча ёзилган ғоялар гуруҳ муаммосини ечиш учун

Саволлар:

1. Хорижий мамлакатларни санъат соҳасида ва кадрлар тайёрлаш тизими соҳасида нималарни биласиз?
2. Талабаларни касбга йўналтиришда ташаббускорлик ва ижодкорликнинг қандай аҳамияти бор?
3. Хорижда тасвирий ва амалий санъат соҳасида қандай янгиликлар бор?

3

2-Слайд

3-Слайд

Тавсия қилинаётган тасвирлар ўзбек рангтасвири ва миниатюра санъатининг уйғунлашувига ойдинлик киритади

VI. МУСТАҚИЛ ТАЪЛИМ МАВЗУЛАРИ

Мустақил ишни ташкил этишнинг шакли ва мазмуни

Мустақил таълим тегишли ўқув модули бўйича ишлаб чиқилган топшириқлар асосида ташкил этилади ва унинг натижасида тингловчилар битирув иши дирасида реферат ёки курс ишини тайёрлайди.

Мустақил иш талаблари ҳар бир тингловчи ўзи танлаган рассом ижоди ёки бадиий асар тақдимотини тайёрлайди.

Мустақил иш тақдимоти қуйидаги таркибий қисмлардан иборат бўлади:

- Сарварақ;
- аннотация;
- мундарижа;
- асосий қисм: назарий таҳлил;
- иллюстрациялар иловаси;
- хулоса;
- глоссарий;
- адабиётлар рўйхати.

Кейслар банки;

Бошқа материаллар (фанни ўзлаштиришга ёрдам берувчи қўшимча материаллар: электрон таълим ресурслари, маъруза матни, глоссарий, тест, кроссворд ва бошқ.)

Шунингдек, мустақил таълим жараёнида тингловчи касбий фаолияти натижаларини ва талабалар учун яратилган ўқув-методик ресурсларини “Электрон потрфолио” тизимида киритиб бориши лозим.

Мустақил иш мавзулари

1. Тасвирий санъатнинг тур ва жанрларнинг кўринишлари.
2. Ўзбекистонда санъат турлари ва уларнинг ривожланиши.
3. Тасвир ечим устида ишлаш (Қаламтасвир услубларини қўллаш мисолида).
4. Тасвир ечим устида ишлаш (Рангтасвир услубларини қўллаш мисолида).
5. Тасвирий санъат принциплари.
6. Тасвирий санъат фанларининг ривожланиш жараёнлари ва воситалари.
7. Ижодий изланиш жараёнлари ҳақида.
8. Тасвирий санъат фанлари предметидан янги педагогик технологиялардан фойдаланиш.
9. Тасвирий санъат фанларини ўқитишда замонавий машқ ва услублардан фойдаланиш.
10. Тасвирий санъат фанларини ўқитишда хорижий мамлакатлар тажрибалари мисолида.

11. Бўлажак мусаввирларни тайёрлашда ихтисослик фанларини ўқитишнинг инновацион технологиялари. “Ўзбекистонда санъат турлари ва уларнинг ривожланиши”
12. Бадий таълимда етук мутахасисларни тайёрлашда “илми қиёфа”ни тутган ўрни
13. Бухоро тасвири (рангтасвир мисолида)
14. Тасвирий санъатда натюрморт композициясини бажариш
15. Қишлоқ манзарасини яратишда тасвир ва ранглар ечими устида ишлаш
16. Муаммоли вазият. (Плакат композицияси турлари мисолида)

«РАНГТАСВИРДА ИЛҒОР ТЕНДЕНЦИЯЛАР ВА ЁНДОШУВЛАР» ФАНИ БЎЙИЧА ТЕСТ САВОЛЛАРИ

(Тўғри жавоблар (*) билан ажратилди)

- 1. Рангшунослик фани нимани ўрганади?**
  - А. Жамият тараққиётини.*
  - Б. Ўрта асар тарихини.*
  - В. *Ранглар оламини ва уни ҳосил қилиш усулларини.*
  - Г. Рангларни харид қилишини.*
- 2. Рангшунослик рассомларга қандай ёрдам беради?**
  - А. Ранглар тарихини.*
  - Б. *Ранглардан мақсадли фойдаланишини.*
  - В. Ранглардан куқун олишини.*
  - Г. Рангларни савдога чиқаришини.*
- 3. Спектр ранглари қайсилар?**
  - А. Қизил, қора, оқ.*
  - Б. Яшил, сариқ, оқ, қора, кўк.*
  - В. Яшил, сариқ, оқ, қора, қизил, кўк.*
  - Г. *Яшил, кўк, қизил, сариқ, зангори, бинафша, заргалдоқ.*
- 4. Ранглар айланаси нима?**
  - А. *Спектр ранглар мажмуаси.*
  - Б. Ранглар боғлами.*
  - В. Совуқ ранглар тўплами.*
  - Г. Иссиқ ранглар тўплами.*
- 5. Тус нима?**
  - А. Сариқ ранг.*
  - Б. Ранглар фарқи.*
  - В. Ранглар мажмуаси.*

Г. *Рангларнинг бир биридан оқ ёки қорамтир кўриниш фарқлари.

6. Асосий уч рангни санаб беринг?

А. Оқ, қора, сариқ.

Б. Оқ, сариқ, кўк.

В. *Сариқ, кўк, қизил.

Г. Сариқ, қизил, яшил.

7. Кўшимча ранглар қайсилар?

А. Яшил, сариқ, зарғалдоқ, қизил, кўк ранглар.

Б. Зарғалдоқ, қизил, бинафша ранглар.

В. Яшил, сариқ, зарғалдоқ, бинафша, ранглар.

Г. *Зарғалдоқ, бинафша, яшил ранглар.

8. Нима учун иссиқ ёки совуқ ранг деб аталади?

А. Ранглар суюқлиги учун.

Б. Ранглар контрасти боғлиқлиги учун.

В. *Ранглар оловга ёки музга ўхшашлиги учун.

Г. Ранглар бир бирига нисбатан оқариши учун.

9. Рангшуносликнинг рассомчиликдаги ўрни?

А. *Ўта зарур фан.

Б. Ўратача зарур фан.

В. Озгина ёрдам бериши мумкин.

Г. Бўлиши шарт эмас.

10. Ҳавойи перспективада ранглар қандай ўзгаради?

А. Оқ ранглар оқаради.

Б. Қора ранглар қораяди.

В. *Қорамтир ранглар оқаради, оқ ранглар қораяди.

Г. Сариқ, қизил, яшил ранглар оқаради.

11. Натурадан ишлашда тус нисбатлари қандай аниқланади?

А. Соясига қараб.

Б. Жойлашишига қараб.

В. *Бирини иккинчисига таққослаб.

Г. Кўзни катта очиб.

12. Рангасвирдаги назарияни амалиёт билан боғлаш қандай амалга оширилади?

- А. Китоб ўқиш билан.*
- Б. Қоралама ишлаш билан.*
- В. *Табиатда этюд ишлаб.*
- Г. Табиатга чиқиб ҳордиқ чиқариш билан.*

13. Гуаш бўёгининг таркиби қандай?

- А. Кукун сув.*
- Б. Сув, асал.*
- В. *Сув, елим, ранг кукуни.*
- Г. Кукун, асал.*

14. Ранг колорити нима?

- А. Тозалиги.*
- Б. Ёрқин ранглар мажмауаси..*
- В. *Рангларнинг уйғунлиги ва мутаносиблиги.*
- Г. Рангларнинг суюқ ва қуюқлиги.*

15. Симметрия нима?

- А. Чизиқнинг бирлиги.*
- Б. *Икки томонлар тенглиги.*
- В. Чизиқ тўлқини.*
- Г. Ўрта ва чап томонлар тенглиги.*

16. Асимметрик ҳолат нима?

- А. Чизиқнинг жамлиги.*
- Б. Икки томонлар тенглиги.*
- В. *Икки томонлар нотенглиги..*
- Г. Юқори ва ўнг томонлар тенглиги.*

17. Динамика нима?

- А. Текис юза.*
- Б. Вертикал чизиқ.*
- В. Горизонтал чизиқ.*
- Г. *Ҳаракатдаги чизиқлар.*

18. Статика нима?

- А. Текис юза.*
- Б. Вертикал чизиқ.*
- В. *Турғун ҳолат..*
- Г. Ҳаракат.*

19. Қоғоз текислигига шакллар қандай жойлаштирилади?

А. Текислик юқори қисмига.

Б. Текислик ўнг томониға.

В. *Текислик марказига.

Г. Қоғоз орқасига.

20. Композиция маркази нима?

А. Расм чизиши.

Б. Бўёқда ишлаши.

В. Шакллар чизиши.

Г. *Шаклларни мақсадга мувофиқ жойлаштириши.

22. Асосий қисми қаерга жойлаштирилади?

А. Қоғоз юқорисига.

Б. Текислик ўнг томониға.

В. *Композиция текислиги марказига.

Г. Қоғоз пастиға.

23. Ёруғ-соя қандай белгиланади?

А. Кўмирда.

Б. Бўёқда.

В. Йўгон чизик билан.

Г. *Ингичка чизик билан.

24. Тасвирга бўёқ қўйишда энг аввало қаерга қўйилади?

А. Қоғоз марказига.

Б. Қоғоз чеккасига.

В. Қоғоз орқасига.

Г. *Энг аввал қорамтир жойига.

25. Ёлтироқ (блик) жойи қандай амалга оширилади?

А. Қаламда бўялади.

Б. Қора бўёқда.

В. *Очиқ қолдирилади.

Г. Кўк бўёқда белгиланади.

26. Иссиқ ранг қайсилар?

А. Кўк ранг.

Б. Оқ ранг.

В. *Қизғини ранглар.

Г. Яшилсимон ранглар.

27. Совуқ ранг қайсилар?

А. Оқ ранг.

- Б. Қора ранг.*
- В. Қизил ранг.*
- Г. *Кўксимон ранглар.*

28. Биринчи план қандай амалга оширилади?

- А. Қора қалам билан.*
- Б. Кўмир билан.*
- В. *Шаклларни аниқроқ ишланганлиги билан.*
- Г. Оқ бўёқ билан.*

30. Колорит нима?

- А. Оқ ранг.*
- Б. Қора ранг.*
- В. *Ранглар уйғунлиги, мажмуаси.*
- Г. Кўксимон ранглар.*

30. Натюрморт қандай колоритларда бўлиши мумкин?

- А. Қора чизиқли.*
- Б. Йўгон чизиқли.*
- В. *Иссиқ ва совуқ колоритда.*
- Г. Йўгон ва ингичка чизиқ мажмуасида.*

31. Ахроматик ранглар қайсилар?

- А. * Қора. Оқ. Кулранг.*
- Б. Яшил. Сарик.*
- В. Кулранг. Қизил.*
- Г. Сарик.Қора.*

32. Ранг айланаси қайсилар?

- А. Қизил. Кўк. Сарик.*
- Б. Қизил. Яшил. Қора.*
- В. Қора. Яшил. Сарик.*
- Г. *12 ранг.*

33. Қўшимча ранглар ҳосил қилиш қандай амалга оширилади?

- А. Қизил. Кўк. Сарик ранглари бир бирига аралаштириб.*
- Б. Кўк , сарик ва қора ранглари бир бирига аралаштириб.*
- В. Заргалдоқ. Яшил. Жигарранг ранглари бир бирига аралаштириб.*

Г. *Сариқ ва кўк, кўк ва қизил, қизил ва сариқ каби рангларни бир бирига аралаштириб.

34. Контраст ранглар топиш қандай?

А. *Қизил+ Яшил.

Б. Қизил+ Кулранг.

В. Сариқ+ Қизил.

Г. Сариқ+ Қора.

35. Ранг тони ўзгартириш (оқарган, қорайган) нима?

А. *Оқ ва қора ранг қўшиши билан.

Б. Сариққа кўк ранг қўшиши билан.

В. Сариққа жигарранг қўшиши билан.

Г. Сарққа қизил ранг қўшиши билан.

36. Рангларни яқин ёки узоқлашганлиги қандай амалга оширилади?

А. *Оқ ва қора ранг қўшиши билан.

Б. Қизилга яшил қўшиши билан.

В. Сариққа қизил ранг қўшиши билан.

Г. Сариққа кўк ранг қўшиши билан.

37. Ранг колорити ҳосил қилиш нима?

А. Қизил ранг қўшиши билан.

Б. Кўк рангга сариқ қўшиши билан

В. Сариққа қизил ранг қўшиши билан.

Г. *Асосий рангга Қора. Оқ.кулранг қўшиши билан.

38. Ранглардан композиция тузиш нима?

А. Рангсиз композиция тузиши

Б. Этюд ишлаш.

В. * Рангли қоғоз бўлакчаларидан сюжет асосида териб чиқиш.

Г. Рангли этюд тузиши

39. Рангда мувозанат нима?

А. Қора. Оқ.кулранг туси мувозанати

Б. Яшил. Сариқ ранг мувозанати.

В. Кулранг. Қизил ранг мувозанати.

Г. *Тенг тусли ранг мувозанати.

40. Текисликда контраст ранг нима?

А. *Текисликда оқ ва қора, қизил ва яшил ранг.

Б. Текисликда иккита бир хил ранг

В. Қизил ранг ва зарғалдоқ ранг

Г. Иккита уч хил ранг ва қора ранг

41. Рангда ритм нима?

А. Сарик. Яшил. Кўк.

Б. Иккита бир хил ранг ва қора ранг

В. Бешта бир хил ранг туси ва қора ранг

Г. *Ранг тусининг такрорланиши.

42. Рангда фактура нима?

А. Силлиқ ёғоч текислик юзаси

Б. *Бир хил рангли гадир будирлик

В. Иккита бир хил ранг ва қора ранг юзаси

Г. Иккита бир хил рангли текислик

43. Рангда текстура нима?

А. *Силлиқ ёғоч текислик юзасини рангда ишлиши.

Б. Бир хил рангли гадир будирлик

В. Иккита бир хил ранг ва қора ранг юзаси

Г. Иккита бир хил рангли текислик

44. Меъморчилик биноларини ҳавойи қурилиши нима?

А. Аксонометрик қурилиши

Б. Горизонтал режаси.

В. *Перспектива қурилиши.

Г. Техник расми

45. Яхлитлик ва ўзаро боғлиқлик нима?.

А. Биринчи план

Б. Учунчи план

В. *Текислик марказида бош шакл тасвири ва иккинчи даражали шакллар уйғунлиги.

Г. Учунчи план, иккинчи ва биринчи планлар.

46. Асосийлик ва иккинчи даражалилик қандай?

А. Биринчи план

Б. Учунчи план

В. Текислик марказида бош шакл тасвири

Г. *Бош шакл иккинчи даражали шакллардан ажратилган шиланмаси.

47. Архитектура санъатида тектоника нима?

А. Нақш тузулишида.

Б. Хоналар тузулишида.

В. *Деразалар қаторида.

Г. Планлар тузулишида.

48. Архитектурада шартли белгилар қандай?

А. Техник расми.

Б. Изометрияси.

В. *Қурулиш Стандартидаги шартли белгилари.

Г. Планларда соя тузулиши.

49. Текисликда марказ қаерга жойлаштирилади?

А. Текислик юзасининг пастида.

Б. Текислик юзасининг чап бурчагида.

В. Текислик юзасининг ўнг томони пастида.

Г. *Текислик юзасининг марказида.

50. Графикада шаклларни бир-бирига боғлаш воситалари қандай?

А. Иплар билан.

Б. Симлар билан

В. *Чизиқлар ёрдами билан.

Г. Қора ранглар билан.

51. Текислик нима?

А. Шар.

Б. Конус.

В. *Тасвир ишланадиган юзаси.

Г. Трапеция.

52. Пропорция (мутаносиблик) нима?

А. *Ўлчамлар нисбатлилиги, мутаносиблиги.

Б. Ўлчамлар ўхшашлиги.

В. Шакллар ўхшашлиги.

Г. Шакллар чизиқларининг ўхшашлиги.

53. Масштаблилик (узунлик нисбати);

А. Шаллар катталиги.

Б. Чизиқлар катталиги.

В. *Шаклларни инсон қоматига нисбати.

Г. Шаклларларининг ўхшашлиги

54. Ёруғлик нима?

А. Хонага тушган ёруғлик.

Б. Столга тушган ёруғлик.

В. *Юзани, шаклни ёритилиш миқдори.

Г. Шакллар чизиқларининг ўхшашлиги даражаси.

55. Ранг нима?

А. Шакллар юзаси.

Б. Чизиқлар шакли.

В. *Жисм ва шаклларнинг ёруғликни қайтариш кучи.

Г. Шакллар чизиқларининг такрорлиги.

56. Фактура нима?

А. Ойна юзаси.

Б. Шакллардаги акс.

В. *Жисм юзасининг нотекислик даражаси.

Г. Чизиқлар шакли.

57. Санъат синтези нима?

А. Архитектура кўриниши.

Б. **Архитектура ва маҳобатли рангтасвирнинг ҳамоҳанглиги, ўз аро уйғунлиги.*

В. *Архитектурада шакл кўриниши.*

Г. *Рангтасвир мавзуси.*

58. Рангшунослик фани нимани ўрганади?

А. *Жамият тараққиётини.*

Б. *Ўрта асар тарихини.*

В. **Ранглар оламини ва уни ҳосил қилиш усулларини.*

Г. *Рангларни харид қилишни.*

59. Рангшунослик рассомларга қандай ёрдам беради?

А. *Ранглар тарихини.*

Б. **Ранглардан мақсадли фойдаланишни.*

В. *Ранглардан кукун олишни.*

Г. *Рангларни савдога чиқаришни.*

60. Спектр ранглари қайсилар?

А. *Қизил, қора, оқ.*

Б. *Яшил, сариқ, оқ, қора, кўк.*

В. *Яшил, сариқ, оқ, қора, қизил, кўк.*

Г. **Яшил, кўк, қизил, сариқ, зангори, бинафша, зарғалдоқ.*

61. Тус нима?

А. *Сариқ ранг.*

Б. *Ранглар фарқи.*

В. *Ранглар мажмуаси.*

Г. **Рангларнинг бир биридан оқ ёки қорамтир кўриниш фарқлари.*

62. Асосий уч рангни санаб беринг?

А. *Оқ, қора, сариқ.*

Б. *Оқ, сариқ, кўк.*

В. **Сариқ, кўк, қизил.*

Г. *Сариқ, қизил, яшил.*

63. Кўшимча ранглар қайсилар?

А. *Яшил, сариқ, зарғалдоқ, қизил, кўк ранглар.*

Б. *Зарғалдоқ, қизил, бинафша ранглар.*

В. *Яшил, сариқ, зарғалдоқ, бинафша, ранглар.*

Г. **Зарғалдоқ, бинафша, зангори ранглар.*

64. Нима учун иссиқ ёки совуқ ранг деб аталади?

- А. Ранглар суюқлиги учун.*
- Б. Ранглар контрасти боғлиқлиги учун.*
- В. * Ранглар оловга ёки музга ўхшашлиги учун.*
- Г. Ранглар бир бирига нисбатан оқариши учун.*

65. Рангшуносликнинг рассомчиликдаги ўрни?

- А. *Ўта зарур фан.*
- Б. Ўратача зарур фан.*
- В. Озгина ёрдам бериши мумкин.*
- Г. Бўлиши шарт эмас.*

66. Ҳавойи перспективада ранглар қандай ўзгаради?

- А. Оқ ранглар оқаради.*
- Б. Қора ранглар қораяди.*
- В. *Қорамтир ранглар оқаради, оқ ранглар қораяди.*
- Г. Сарик, қизил, яшил ранглар оқаради.*

67. Натурадан ишлашда тус нисбатлари қандай аниқланади?

- А. Соясига қараб.*
- Б. Жойлашишига қараб.*
- В. *Бирини иккинчисига таққослаб.*
- Г. Кўзни катта очиб.*

68. Рангасвирдаги назарияни амалиёт билан боғлаш қандай амалга оширилади?

- А. Китоб ўқиш билан.*
- Б. Қоралама ишлаш билан.*
- В. *Табиатда этюд ишлаб.*
- Г. Табиатга чиқиб ҳордиқ чиқариш билан.*

69. Гуаш бўёғининг таркиби қандай?

- А. Кукун сув.*
- Б. Сув, асал.*
- В. *Сув, елим, кукун.*
- Г. Кукун, асал.*

70. Ранг колорити нима?

- А. Тозалиги.*
- Б. Ёрқин ранглар мажмауаси..*

Б. *Рангларнинг уйғунлиги ва мутаносиблиги.

Г. Рангларнинг суюқ ва қуюқлиги.

71. Монументаль безак санъати композицияси фани нимани ўрганади?

А. Композицияни ишлашни.

Б. Расм чизишни.

В. *Деворда маҳобатли рангтасвирни ишлашни.

Г. Картина ишлашни.

72. “Монументаль безак санъати композицияси” фани рассомларга қандай ёрдам беради?

А. Композицияни бўяшни.

Б. Расм деворга чизишни.

В. *Деворда маҳобатли рангтасвирни бино билан боғлашни.

Г. Сувоқ қилишни.

73. Темпера ранглари қандай тайёрланади?

А. Сув қўшиб.

Б. Мой қўшиб.

В. Сув, мой, елим қўшиб.

Г. *Сув, мой, елим, рангли кукун қўшиб.

74. Рассом учун назарий билиб нима беради?

А. Ранг аралаштиришни.

Б. Рангни тушунишни.

В. *Билим доирасини кенгайтиради.

Г. Бўёқ билан ишлашни.

75. Ранг назарий билимининг композициядаги роли қандай?

А. Ранг аралаштириш.

Б. *Ранглардан тўғри фойдаланишни ўргатади.

В. Билим доирасини кенгайтиради.

Г. Бўёқ билан мойни қўшишни.

76. Ранг гармонияси нима?

А. Икки ранг мажмуаси.

Б. Уч ранг мажмуаси.

В. Ўникки ранг мажмуаси.

Г. *Жами ранглар мажмуасининг мутаносиблиги.

77. Ранг колорити ва эстетикаси қандай?

- А. Икки ранг мажмуасининг тозаллигида.*
- Б. Уч ранг мажмуаси тусида.*
- В. Ўн икки ранг мажмуасида.*
- Г. *Жами ранглар мажмуасининг ўзаро гўзаллигида.*

78. Ашёда ишлиш фанининг маҳобатчи рассомликдаги ўрни нима?

- А. Ранг аралаштиришни ўргатади.*
- Б. Ранглардан тўғри фойдаланишни ўргатади.*
- В. *Архитектурада маҳобатли рангтасвир асарни бажаришни.*
- Г. Бўёқ билан сувни қўйишни.*

79. Академизм нима?

- А. *Академик услубга оид бадиий йўналиш.*
- Б. Хонада ишланган тасвир.*
- В. Устохонада бажарилган чизматасвир.*
- Г. Устоз раҳбарлигида ишланган рангтасвир.*

80. Картина нима?

- А. Тугалланган, шакллари моҳирлик билан акс эттирилган кўринишли бадиий асар.*
- Б. *Алоҳида белгиланган нафис тасвирий санъат (расм, сурат) асари. Тугатилган, деталлари ва шакллари моҳирлик билан акс эттирилган кўринишидир*
- В. Тугалланган гўзал натюрморт асари.*
- Г. Ҳаммасми тўғри.*

81. Маҳобатли рангтасвир асосий турлари қайсилар?

- 1. Альфреско, фреско, сграффито, мозака, бетон*
- 2. Фриз, фреско, сграффито, мозака, бетон*
- 3. *Альфреско, фреско, сграффито, мозака, витраж.*
- 4. Альфреско, сувоқ, сграффито, мозака, витраж, гиштли девор*

82. Альфреско фрескодан нимаси билан фарқ қилади?

- 1. Ишланиши билан*
- 2. Ранглари билан.*
- 3. *Деворнинг қуруқ ва намлиги билан.*

4. Тошларнинг терилиши билан.

83. Альфреско қандай бўёқларда бажарилади?

1. *Бўёқ кукуни(пигмент)да.

2. Мойбўёқда

3. Темперада

4. Кўмирда

84. Фреско қандай бўёқларда бажарилади?

1. *Бўёқ кукуни(пигмент)да.

2. Мойбўёқда

3. Темперада

4. Кўмирда

85. Сграффито қандай бўёқларда бажарилади?

1. *Бўёқ кукуни(пигмент) аралаштирилган лой (раствор) сувоқда.

2. Мойбўёқда

3. Темперада

4. Акварелда

86. Рим мозайкаси қандай ашёларда бажарилади?

1. Бўёқ кукуни(пигмент) аралаштирилган лой сувоқда

2. * Смалта тошлари ва цементли лойда.

3. Темперали аралашмада

4. Акварелли аралашмада

87. Флоренция мозайкаси қандай ашёларда бажарилади?

1. Бўёқ кукуни(пигмент) аралаштирилган лой сувоқда

2. Смалта тошлари ва цементли лойда

3. * Рангли мрамор тошлари ёрдамида.

4. Рангли цемент аралашмасида

88. Рим мозайкаси флоренция мозайкасидан қандай фарқ қилади?

1. Қаттиқлиги билан

2. Цементранглари билан

3. *Тошларнинг ўлчами ва бажарилиши билан.

4. Лойнинг ишлатилиши билан

89. Рим мозайкасида тошлар қандай ишлатилади?

1. Бутунлигича
2. * **Катта ва кичик бўлақларга бўлиб.**
3. Катта бўлақларда
4. Силлиқланиб

90. Рим мозайкаси қандай мустаҳкамланади?

1. Тупроқ лой ёрдамида
2. Мух ёрдамида
3. * **Цемент ва қумли лой аралашмаси ёрдамида.**
4. Оҳак ёрдамида

91. Рим мозайкаси қаерларда амалга оширилади?

1. Бино деразаларида
2. * **Бино деворларида.**
3. Бино дераза ва эшикларида
4. Бино томи, дераза ва эшикларида

92. Флоренция мозайкаси қаерларда амалга оширилади?

1. Бино деразаларида
2. Бино шипларида
3. Бино дераза ва эшикларда
4. * **Бино девори ва полларида.**

93. Флоренция мозайкасида тошлар қандай ишлатилади?

1. Шаблон асосида бутунлигича силлиқлаб
2. * **Шаблон асосида катта ва кичик бўлақларга бўлиб.**
3. Шаблон асосида ёғочларни майда бўлақларга бўлиб
4. Шаблон асосида цементли блокни силлиқлаб ва майдалаб

94. Флоренция мозайкаси қандай мустаҳкамланади?

1. Тупроқ лой ёрдамида
2. Мух ёрдамида
3. Цемент ва қумли лой аралашмаси ёрдамида

4. **Махсус елим ёрдамида.*

95. Рим мозайкаси флоренция мозайкасидан юзаси қандай фарқ қилади?

1. **Ғадир - будирлиги билан.*

2. *Силлиқлиги билан*

3. *Юмшоқлиги билан*

4. *Иссиқлиги билан*

96. Рим мозайкаси қандай амалга оширилади?

1. *Тўғридан - тўғри сув сепиб*

2. **Тўғридан - тўғри терилиб ва блоклар ёрдамида.*

3. *Тўғридан - тўғри блоклар ёрдамида сув сепиб*

4. *Сувоқ қилиб ва блоклар ёрдамида*

97. Флоренция мозайкаси қандай амалга оширилади?

1. *Тўғридан - тўғри сув сепиб*

2. *Тўғридан - тўғри териб*

3. **Блокларга териб мустаҳкамлаб.*

4. *Сувоқ қилиб ва блокларга майдалаб*

98. Витраж нима?

1. **Дераза рамасига рангли ойналардан терилган тасвир.*

2. *Деразага рангли тошлардан терилган тасвир*

3. *Деворга рангли тошлардан терилган тасвир*

4. *Деразага рангли сувоқлардан терилган тасвир*

99. Витраж қандай малга оширилади?

1. *Рангли лойдан тўғридан - тўғри сув сепиб*

2. *Рангли тошдан тўғридан - тўғри терилиб*

3. ** Рангли ойналардан териб, қуйиб.*

4. *Рангли сувоқлардан ва блокларга майдалаб*

100. Витраж турлари қандай?

1. *Кўрғошинли, алюминийли, бетонли, қуйма, елимланган*

2. *Кўрғошинли, алюминийли, бетонли, қуйма, мозайкали*

3. *Алюминийли, бетонли, қуйма, елимланган, сувоқли*

4. **Қўрғошинли, алюминийли, бетонли, қўйма, елимланган, мозакали.*

101. Қўрғошинли витраж қандай йиғилади?

1. **Пайвандлаш билан.*

2. *Босим остида*

3. *Метал эритиб*

4. *Сув қайнатиб*

102. Алюминийли витраж қандай йиғилади?

1. *Пайвандлаш билан*

2. *Босим остида*

3. *Метал эритиб*

4. **Заклепка қилиб.*

103. Бетонли витраж қандай йиғилади?

1. *Пайвандлаш билан*

2. *Елим билан*

3. **Цемент ва қум аралашмасидан тайёрланган эритма билан.*

4. *Заклепка қилиб*

104. Қўйма витраж қандай амалга оширилади?

1. *Пайвандлаб*

2. *Елимлаб*

3. *Сув қуйиб*

4. **Эритиб хамир ҳолида қуйиб.*

105. Елимланган витраж қандай амалга оширилади?

1. *Рангли ойналарни пайвандлаб*

2. **Рангли ойналарни елимлаб.*

3. *Рангли ойналарга сув қуйиб*

4. *Рангли ойналарни эритиб*

106. Мозайкали витраж қандай амалга оширилади?

1. *Рангли ойналарни пайвандлаб*

2. *Рангли ойналарни елимлаб*

3. *Рангли ойналарга сув қуйиб*

4. **Рангли ойналарни майдалаб эритиб.*

107. Витраж панжараси нима?

1. **Витраж блокларини мустаҳкамлаш учун ясалган ускуна.*

2. *Витраж блокларини эритиш учун ясалган ускуна*

3. *Витраж ойналарини эритиш учун ясалган ускуна*

4. *Витраж рангларини эритиш учун ясалган ускуна*

108. Картон нима?

1. *Деворнинг ҳақиқий ўлчамида бажарилган девор сувоғи*

2. **Деворнинг ҳақиқий ўлчамида (коғоз) бажарилган тасвир.*

3. *Деворнинг ҳақиқий ўлчамида бажарилган мозайка*

4. *Деворнинг ҳақиқий ўлчамида бажарилган ҳайкал тасвири*

109. Калька нима?

1. **Деворнинг ҳақиқий ўлчамида бажарилган картондан нусха.*

2. *Деворнинг ҳақиқий ўлчамида бажарилган рангтасвир*

3. *Деворнинг ҳақиқий ўлчамида бажарилган сграффито*

4. *Деворнинг ҳақиқий ўлчамида бажарилган ҳайкал тасвири*

110. Темперанинг қандай турлари бор?

1. *Мойли*

2. *Казеинли+елимли, тухумли*

3. **Казеин+елимли, тухумли, эмулсияли, поливинилатцетатли.*

4. *Казеинли+елимли, тухумли, цементли*

111. Сграффито нечта қатламли бўлади?

1. *Тўққиз қатламли*

2. *Саккиз қатламли*

3. *Саккиз ярим қатламли*

4. **Тўрт, беш қатламли.*

112. Сграффито қатлами нима?

1. *Рангли гиштли девор*

2. *Рангли тошли девор*

3. *Рангли қумли девор*

4. *Рангли сувоқ.

113. Энкаустика нима?

1. Рангли ойналардан терилган тасвир
2. Рангли тошлардан терилган тасвир
3. ***Рангларга воск аралаштириб тайёрланган бўёқ .**
4. Рангли сувоқлардан терилган тасвир

114. Деворий расмлардаги грунт нима?

1. Рангли ойналардан терилган девор
2. Рангли тошлардан терилган девор
3. ***Деворни тайёрлашда ишлатиладиган аралашма.**
4. Рангли сувоқлардан тайёрланган эритма

115. Деворнинг қандай турлари бор?

1. Сарик рангли
2. Заргалдоқ рангли
3. Қора рангли
4. ***Ғиштли ва бетон плитали.**

116. Сграффито ишлаш босқичлари қандай?

1. Картон тайёрлаш, калька олиш.
2. Белгиланган деворни ишга тайёрлаш (грунт қилиш).
3. ***Рангли сувоқ қатламларини деворга сувоқ қилиш, қуримаган сувоқ юзига тасвир кўчириш ва кесиш.**
4. Рангли сувоқ қатламларини деворга сувоқ қилиш, қуримаган сувоқ юзига кўчириш.

117. Рим мозайкасини ишлаш босқичлари қандай?

1. Эскиз асосида картон тайёрлаш.
2. Картондан калька олиш.
3. Картон юзига қуруқ териб чиқиш.
4. ***Картон тайёрлаш, калька олиш, картон юзига қуруқ териб чиқиш, блокдаги сувоқ аралашмаси юзига калькадан нусха кўчириш ва рангли картонга асосан смальта тошларини сувоққа териб чиқиш.**

118. Флоренция мозайкасини ишлаш босқичлари қандай?

1. *Картон тайёрлаш, калька олиш, мрамар тошларни тайёрлаш*
2. *Рангли картон юзига терилган рангли тошларни блоklarга йиғиш.*
3. ****Картон тайёрлаш, калька олиш, мрамар тошларни тайёрлаш рангли тошларни блоklarга йиғиш, блоklarни силлиқлаштириш, мозайка блоklarини деворга монтаж қилиш ва тозалаш.***
4. *Мозайка блоklarини деворга монтаж қилиш ва тозалаш .*

119. Витраж (классик усулида) ишлаш босқичлари қандай?

1. ****Картон тайёрлаш. картондан калька олиш, рангли ойна шишаларини кесиб калька юзига қуруқ териб чиқиш, шишаларини қўрғошинли симлар ёрдамида бир - бирига пайвандлаб мустаҳкамлаш, витраж рама блоklarини тайёрлаш, рама(панжара)сига блоklarни монтаж қилиш ва тозалаш.***
2. *Шишаларини қўрғошинли симлар ёрдамида бир - бирига пайвандлаб мустаҳкамлаш.*
3. *Рама(панжара)сига блоklarни монтаж қилиш ва тозалаш.*
4. *Витраж рама блоklarини тайёрлаш, рама(панжара)сига блоklarни монтаж қилиш ва тозалаш.*

120. Энкаустика ишлаш босқичлари қандай?

1. *Картон, калька, грунт*
2. ****Грунт, картон, калькани кўчириш, бўёқларда ишлаш, ганозис қилиш.***
3. *картон, калька, грунт, ганозис*
4. *картон, калька, грунт, ганозис, бўёқларда ишлаш*

121. Рассомчиликда кўмир нима?

1. *Қизил қалам*
2. ****Қора рангдаги махсус тайёрланган қаламча.***
3. *Қора + яшил рангдан тайёрланган бўёқ*
4. *Кўк рангдаги сиёҳ*

122. Калькадаги тасвир деворга қандай ўтказилади?

1. *Сариқ бўёқ ёрдамида*
2. *Қизил қалам ёрдамида*
3. *Яшил бўёқ ёрдамида*
4. ****Игна билан тешиб ёки ўткир учла таёқча билан босиб.***

123. Ганозис нима?

1. *Сариқ бўёқ*
2. ***Энкаустика юзасини қоплаш учун ишлатиладиган воскли суюқлик.**
3. *Қизил + зарғалдоқ ранглардан тайёрланган суюқлик*
4. *Сув билан бўёқ аралашмаси*

124. Энкаустика турлари қандай?

1. *Нурли.*
2. *Қуёшли.*
3. ***Иссиқ ва совуқ.**
4. *Илиқ ва музли.*

125. Энкаустиканинг фрескадан фарқи нимада?

1. *Рангида.*
2. ***Таркибида.**
3. *Сувнинг кўплигида.*
4. *Скипидар ва елимнинг кўплигида.*

126. Ҳеч қандай тасвирий элементга эга бўлмаган текис юза қандай қабул қилинади?

1. *Тасвирли юза*
2. *Бадиий шакл*
3. ***Ташиқлаштирилмаган текис юза.**
4. *Ташиқлаштирилган юза*

127. Текис юзали тасвирий бошланғич элементларнинг характеристикасини белгилайдиган координатларга нима киради?

1. *Тик чизиқ*
2. *Уфқ чизиги бўйича*
3. ***Тик ва уфқ чизиги.**
4. *Чизиқ*

128. Уйғунликнинг бевосита шарти нимада?

1. *Тенглик*
2. *Бирлик*
3. *Бўйсунуш*

4. **Тенглик, бирлик, бўйсунуш.*

129. Барча элементлари тенглаштирилган ҳолатга эга композиция қандай аталади?

1. *Тектоника*

2. *Тенглик*

3. **Композицион тенглик.*

4. *Тектоник тенглик*

130. Композиция категорияларига нималар киради?

1. *Тектоник тенглик*

2. *Тенглик ва тектоника*

3. *Ҳажмли структура*

4. **Тектоника ва ҳажмли фазовий структура.*

131. Ижодий йўналиш стратегиясини нима беради?

1. *Пропорсия ва мезнат*

2. **Аниқловчи композицион услуб.*

3. *Метрик такрор ва режим*

4. *Контраст, нюанс*

132. Контраст геометрик шакл нима?

1. *Тўғри тўртбурчак*

2. **Куб ва шар.*

3. *Шар ва овал*

4. *Параллелепипед ва шар*

133. «Текис юзали» композицияга қуйидагилардан қайси бири киради?

1. **Фронтал композиция.*

2. *Ҳажмий композиция*

3. *Чуқурлашган-фазовий композиция*

4. *Асимметрик композиция*

134. Уч ўлчовли композицияга қуйидагилардан қайси бири киради?

1. *Фронтал композиция*

2. **Ҳажмий композиция.*

3. *Чуқурлашган-фазовий композиция*

4. *Симметрик композиция*

135. Трансформация нима?

1. *Буюмнинг характерли шаклини аниқлаш*

2. *Силует*

3. ***Буюм шаклини ўзгартириш.**

4. *Фактура*

136. Ишлов бериш йўли билан аниқловчи, буюм юзасининг материал хусусиятини белгиловчи сифатга нима дейилади?

1. *Силует*

2. *** Фактура.**

3. *Текстура*

4. *Уйғунлик*

137. Мураккаб шаклларнинг қайтарилмайдиган қисмлари қандай аталади?

1. ***Индивидуал элементлар.**

2. *Типовой элементлар*

3. *Такмиллашган бир типли элементлар*

4. *Типоразмерли элементлар*

138. Қайси ранглар бирлашмасидан «нейтралний» (таъсирсиз, кўзга яққол ташланмайдиган) ранг олиш мумкин?

1. *Кўк қ сиёгранг*

2. *Сариқ + зарғалдоқ*

3. ***Қизил + яшил ранг.**

4. *Яшилқ кўк*

139. Ахроматик (туссиз) ўта фарқли ранглар (Контраст) композицияни қандай ранглар бирлашмасидан олиш мумкин?

1. ***қора + кулранг + оқ.**

2. *Кулранг + оч кулранг + оқ*

3. *қора + тўқ кулранг + кулранг*

4. *Тўқ сариқ + кулранг + оч кулранг*

140. Қандай ранглар бирлашмасидан «бахаво оқартириш» ахроматик композицияни яратса бўлади?

1. **Кулранг + оч кулранг + оқ.*

2. *қора + оқ + қизил*

3. *қизил + кўк + қора*

4. *қора = оқ + яшил*

141. Қандай ранглар бирлашмасидан «хира-вазмин» ахроматик композиция яратса бўлади?

1. *Яшил + қора + заргалдоқ*

2. *Заргалдоқ + сиёгранг + оқ*

3. **қора + тўқ кулранг + кулранг.*

4. *Яшил + сариқ + қора*

142. Қандай ранглар кўк рангга нисбатан бир-биридан ўта фарқли (Контраст) ранг қаторига киради?

1. *Яшил*

2. *Кўк-яшил*

3. *қизил*

4. **Заргалдоқ (оранжевий).*

143. Мазкур ранглардан қайси бири энг енгил тусли ҳисобланади?

1. *Кўк*

2. *Яшил*

3. *Заргалдоқ*

4. **Сариқ.*

144. Мазкур ранглардан қайси бири энг оғир тусли ҳисобланади?

1. *Сариқ*

2. *Заргалдоқ*

3. *қизил*

4. **Сиёхранг (бинафша).*

145. Турдош-контраст ранглар уйғунлигига қайсилар киради?

1. *қизил + сариқ + кўк*

2. *Яшил + қизил + сиёгранг*

3. *Зарғалдоқ + сариқ + сарғиш-яшил.

4. Сиёгранг + кўк + сариқ

146. Турдош ранг уйғунлигига қайси ранглар киради?

1. Сариқ + кўк + қизил

2. *Сариқ + зарғалдоқ + зарғалдоқ-қизил

3. Яшил + қизил + сиёгранг

4. Кўк + сариқ + сиёгранг

147. Бинафшаранг қайси ранглар қўшилмасидан ҳосил бўлади?

1. Сариқ + кўк

2. *қизил + кўк

3. Яшил + кўк

4. Яшил + қизил

148. Зарғалдоқ ранги қайси ранглар қўшилмасидан ҳосил бўлади?

1. Сариқ + кўк

2. қизил + кўк

3. Яшил + кўк

4. *қизил + сариқ

149. Яшил ранг қайси ранглар қўшилганда ҳосил бўлади?

1.* Сариқ + кўк

2. қизил + кўк

3. қизил + зарғалдоқ

4. қора + оқ

VIII. ГЛОССАРИЙ

Термин	Ўзбек тилидаги шарҳи	Инглиз тилидаги шарҳи
Агитплакат	ташвиқот-плакат тури.	propaganda posters
Академизм	академик услубга оид бадиий ёъналиш.	academic style of art direction
Аллегория	мажозий тасвир	word picture
Алфреско	деворий расм ишлаш усуллари билан бир тури.	the wall is a type of image processing methods
Анималжанр-	хайвонот дунёсини, жониворларнинг асвирловчи тасвирий санъат тури	wildlife, fine arts jonivorlarnitasvirlovchi
Антик санъат	қадимги деган маънони билдиради. Қадимги Юнон, Рим санъати	the oldest means. In ancient Greek, Roman art
Архитектоника	мутаносиблик.	proportionality.
Атлант	осмон гумбазини елкасига кўтариб турувчи қадимги Юнон афсонавий паҳлавони.	he vault of heaven on his shoulder and carrying an ancient Greek mythical hero.
Атрибуция	асарнинг ким, қачон, қаерда яратганлиги ва бошқа белгиларини аниқлаш	work who, when, where and made other signs
Барбизонликлар	Франциядаги фонтенблоёнида жойлашган барбизон қишлоғи номи билан аталган бир гуруҳ расмларчи жонинг ўзига хос хусусиятлари билан белгиланадиган бадиий мактаб ёъналиши.	French fontenblonidajoylashgan named after the village of Barbizon, a group of artists which is determined by the specific characteristics of the artistic direction of the school
Барельеф	бўртма тасвир	relief image
Деталлаштириш	батафсиллик, иқир-чиқирга эътибор бериш	pay attention to the wishes detail
Ранг тасвир	турли хил бўёқлар ёрдамида ишланадиган сурат, асарлар.	converted using different paints picture books
Чизматасвир	тезлик билан дастлабки таасуротларга асосланиб ишланадиган оқ қора тасвир.	Based on first impressions quickly converted to black and white image

Рефлекс	ёруғлик ёки ранг шуъласи (у бирор нарсага атрофидаги нарсалардан ёғдуланиб тушади, аксланади).	the lighting or the color of light (what is around it is something moonlight, echoes).
Натюрморт	французча-жонсиз табиат.	French inanimate nature
Экибана	бадий композиция тузиш	to create artistic composition
Дизайн	расм чизиш маъносини билдиради, «Дизайн» – форма яъни, шакл яратиш тушунчасини беради.	drawing means, Design - that is, the concept of form.
Витраж	рангли ойна шишалардан ишланган рангли композиция.	colored glass colored glass composition.
Фреска	лойсувоқ юзасига ишланган деворий суръат	rapidly converted into the surface of the clay wall
Спектр	бўёқ хиллари, рангларнинг хусусиятлари	Hillary paint color
Графика	қора қалам ёки қора бўёқдан ишланадиган тасвир, асар.	black image converted to black ink or pencil, trace
Мато	рангтасвир асарини ишлашда фойдаланадиган материал	the operation of the painting material
Графика	санаътнинг кенг тарқалган турларида нбири. Бу санъатга оид қора қаламда чизилган сурат, мавзулик композиция, Штобга ишланган турли суратлар, безакрасмлардир.	Art is one of the common types. This simple drawing qoraqalamda art images, thematic composition, Shtobga made a variety of paintings, decorative pictures.
Натюрморт	жонсиз табиат демакдир	means of inanimate nature
Анималист	(лотинча «ашта» хайвон) - хайвонларни тасвирловчи рассом.	(Latin Ashton animal) - Animals depiction of the artist.
Гризайл	(Французча <i>gris</i> – бир хил рангда мўйқалам ёрдамида бажарилган тасвирий асар)	(French gris - works of art using the brush in a different color)

IX. АДАБИЁТЛАР РЎЙХАТИ

I. Ўзбекистон Республикаси Президентининг асарлари

1. Каримов И.А. Ўзбекистон мустақилликка эришиш оstonасида. - Т.:“Ўзбекистон”, 2011й.

2. Мирзиёев Ш.М. Буюк келажакимизни мард ва олижаноб халқимиз билан бирга қураимиз. – Т.: “Ўзбекистон”. 2017й. – 488 б.

3. Мирзиёев Ш.М. Миллий тараққиёт йўлимизни қатъият билан давом эттириб, янги босқичга кўтарамиз – Т.: “Ўзбекистон”. 2017й. – 592 б.

II. Норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар

4. Ўзбекистон Республикасининг Конституцияси. – Т.: Ўзбекистон, 2018.

5. Ўзбекистон Республикасининг “Таълим тўғрисида”ги Қонуни.

6. Ўзбекистон Республикасининг “Коррупцияга қарши курашиш тўғрисида”ги Қонуни.

7. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2015 йил 12 июндаги “Олий таълим муасасаларининг раҳбар ва педагог кадрларини қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш тизимини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида” ги ПФ-4732-сонли Фармони.

8. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 7 февралдаги “Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича Ҳаракатлар стратегияси тўғрисида”ги 4947-сонли Фармони.

9. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йил 3 февралдаги “Хотин-қизларни қўллаб-қувватлаш ва оила институтини мустаҳкамлаш соҳасидаги фаолиятни тубдан такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПФ-5325-сонли Фармони.

10. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 17 июндаги “2019-2023 йилларда Мирзо Улуғбек номидаги Ўзбекистон Миллий университетида талаб юқори бўлган малакали кадрлар тайёрлаш тизимини тубдан такомиллаштириш ва илмий салоҳиятини ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПҚ-4358-сонли Қарори.

11. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 11 июлдаги «Олий ва ўрта махсус таълим тизимида бошқарувнинг янги тамойилларини жорий этиш чора-тадбирлари тўғрисида»ги ПҚ-4391- сонли Қарори.

12. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 11 июлдаги «Олий ва ўрта махсус таълим соҳасида бошқарувни ислоҳ қилиш чора-

тадбирлари тўғрисида»ги ПФ-5763-сон фармони.

13. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 27 августдаги “Олий таълим муассасалари раҳбар ва педагог кадрларининг узлуксиз малакасини ошириш тизимини жорий этиш тўғрисида”ги ПФ-5789-сонли фармони.

14. Ўзбекистон Республикаси Президентининг “2019-2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини инновацион ривожлантириш стратегиясини тасдиқлаш тўғрисида”ги 2018 йил 21 сентябрдаги ПФ-5544-сонли Фармони.

15. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 27 майдаги “Ўзбекистон Республикасида коррупцияга қарши курашиш тизимини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПФ-5729-сон Фармони.

16. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 2 февралдаги “Коррупцияга қарши курашиш тўғрисида”ги Ўзбекистон Республикаси Қонунининг қоидаларини амалга ошириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПҚ-2752-сонли қарори.

17. Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Олий таълим тизимини янада ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги 2017 йил 20 апрелдаги ПҚ-2909-сонли қарори.

18. Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Олий маълумотли мутахассислар тайёрлаш сифатини оширишда иқтисодиёт соҳалари ва тармоқларининг иштирокини янада кенгайтириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги 2017 йил 27 июлдаги ПҚ-3151-сонли қарори.

19. Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Нодавлат таълим хизматлари кўрсатиш фаолиятини янада ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги 2017 йил 15 сентябрдаги ПҚ-3276-сонли қарори.

20. Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Олий таълим муассасаларида таълим сифатини ошириш ва уларнинг мамлакатда амалга оширилаётган кенг қамровли ислохотларда фаол иштирокини таъминлаш бўйича қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги 2018 йил 5 июндаги ПҚ-3775-сонли қарори.

21. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2012 йил 26 сентябрдаги “Олий таълим муассасалари педагог кадрларини қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш тизимини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги 278-сонли Қарори.

III. Махсус адабиётлар

3.1. Булатов С. Тасвирий ва амалий санъат асарларини фалсафий - психологик таҳлили. - Т., 2010й

3.2. Тасвирий ва амалий санъат методикасининг баъзи масалалари. - т., 1975й

3.3. Тасвирий санъат амалиётида педагогларни тайёрлаш. - Т., 2006й

3.4. Блейк В. Как рисовать фигуру человека. 2005й. – 165 с.

3.5. Худайберганов Р.А. Рангшунослик асослари. – Т.: Ф. Фулом нашриёти. 2006й. – 220 б.

3.6. Худайберганов Р.А. Композиция. - Т. Шарқ, 2007й. – 235 б.

- 3.7Худайбергганов Р.А. Маҳобатли рангтасвир техника ва технологияси. - Т.: Фан ва технология нашриёти. – 2015й. – 130 б.
- 3.8Муинов О. Рангтасвир. - Т. Шарқ нашриёти, 2008й. – 195 б.
- 3.9Deborah A. Rockman. The Art of Teaching Art: A Guide for Teaching and Learning the Foundations of Drawing-Based Art. - Oxford University Press, England 2000й
- 3.10Andrew Paquette.An Introduction to Computer Graphic for Artist. - Springer Publishing Company, Incorporated, USA 2013й
- 3.11Salvatore Greco. Multiple Criteria Decision Analysis: State of the Art Surveys.- Springer - Verlag New York, USA, 2005й
- Paintings: that Changed the World. - Munich. Berlin, London, New York. – 2003й.
- 3.12Rudolf Arnheim. Art and Visual Perception:A Psychology of the Creative Eye. - University of California Press, USA 2004й
- 3.13CharlesSoulby. Art and Design: Intermediate and Advanced Level (Art & Design GNVQ). – Longman, England 1995й
- 3.14Finola Kerrigan, Peter Fraser, Mustafa Ozbiling. Art marketing. - Paperback Germany, 2004й.
- 3.15 «Art and Design: Intermediate and Advanced Level»Muallif: Klaus Rayhold, Bernhard Граф. - Нашриёт: «Престел Энгланд» Англия, 2003й.ISBN(13 рақам): 978 - 3791329864

IV. Интернет сайтлари

- 4.1Ўзбекистон Республикаси Президентининг Матбуот маркази сайти: www.press-service.uz
- 4.2Ўзбекистон Республикаси Давлат Ҳокимияти портали: www.gov.uz
- 4.3Ахборот - коммуникация технологиялари изохли луғати, 2004,
- 4.4Ўзбек интернет ресурсларининг каталоги: www.uz
- 4.5www.ziyonet.uz.
- 4.6_Ахборот - ресурс маркази <http://www.atsc.uz/>
- 4.7 www.edu.uz
- 4.8 www.pedagog.uz
- 4.9.www.dsmi.uz
- 4.10.www.bimm.uz